

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Psichologijos institutas

Viktorija Bogdanaitė

Edukacinės ir vaiko psichologijos studijų programa

Magistro darbas

Vaiko ugdymas šeimoje: Lietuvos tėvų patirtys

Darbo vadovė doc. dr. Greta Kaluževičiūtė

Vilnius, 2025

TURINYS

SANTRAUKA	4
SUMMARY.....	5
SVARBIAUSIOS SĄVOKOS.....	6
PRATARMĖ	7
1. ĮVADAS	8
1.1. Ugdytas šeimoje užsienyje ir Lietuvoje	8
1.2. Priežastys rinktis ugdymą šeimoje.....	9
1.3. UŠ stigmatizavimas	10
1.4. Tyrimo klausimas, tikslas ir uždaviniai	11
2. TYRIMO METODIKA	12
2.1. Tyrimo dalyviai	12
2.2. Tyrimo instrumentai ir eiga	14
2.3. Duomenų analizė	15
2.4. Refleksija	16
3. TYRIMO PATIKIMUMAS	18
4. REZULTATAI	19
4.1. UŠ (ne)pasirinkimo priežastys	20
4.2. UŠ privalumai	23
4.3. UŠ iššūkiai	26
4.4. UŠ kaip gyvenimo būdas ir socializacijos šaltinis	29
4.5. Visuomenės požiūris į UŠ	30
4.6. UŠ ir mokyklos	32

4.7. UŠ organizavimas	34
4.8. UŠ ir valstybė	37
4.9. Galima parama	39
5. REZULTATŲ APTARIMAS	42
6. TYRIMO IŠVADOS	50
6.1. Tyrimo ribotumai	51
6.2. Praktinės rekomendacijos	52
LITERATŪRA	53
1 Priedas	61
2 Priedas	62
3 Priedas	76

SANTRAUKA

Bogdanaitė, V. (2025). *Vaiko ugdymas šeimoje - Lietuvos tėvų patirtys*. (Edukacinės ir vaiko psichologijos magistro baigiamasis darbas). Darbo vadovė: dr. Greta Kaluževičiūtė. Vilniaus universitetas, Filosofijos fakultetas, Psichologijos institutas: Vilnius – 60p.

2020 metais Lietuvoje įteisinus ugdymą šeimoje, šią ugdymo formą kasmet pasirenka vis daugiau šeimų: 2020 – 2021 mokslo metais tokiu būdu buvo ugdomi 64 vaikai (Oficialiosios statistikos portalas, 2023), 2024-2025 mokslo metais – jau 427 (Oficialiosios statistikos portalas, 2025). Visgi šis reiškinys kol kas nėra plačiai ištirtas Lietuvos kontekste. Šio tyrimo tikslas yra geriau suprasti ir aprašyti Lietuvoje gyvenančių ir ugdymą šeimoje pasirinkusių motinų patirtis. Tyrimui pasirinkta kokybinė teminės analizės strategija. Buvo atlikti 7 pusiau struktūruoti virtualūs interviu su vaikų motinomis, iš kurių visos turėjo bent vienerių metų patirtį ugdant vaiką/vaikus šeimoje ir buvo pagrindinės vaikų ugdytojos. Tyrimas parodė, kad tokį ugdymo būdą šeimos renkasi sąmoningai, dėl šeimos vertybių, vaiko poreikių ir/ar švietimo sistemos trūkumų. Kai kurios motinos pradėjo ugdyti šeimoje karantino metu, kuomet ši ugdymo forma buvo pasirinkta kaip alternatyva nuotoliniam mokymuisi. Visos dalyvės nurodė matančios ugdymo šeimoje naudą ir prasmę savo vaikams ir šeimai, net ir tais atvejais, kai šeimos nusprendė nebetęsti šio ugdymo. Tyrimo dalyvės pažymėjo, kad ugdymas šeimoje ypač tinka jautresniems vaikams, kuriems reikalinga ramesnė aplinka bei individualizuotas mokymasis. Tyrimo rezultatai parodė, kad dalyvės vertina ugdymo šeimoje suteikiamą galimybę daugiau laiko praleisti su vaikais bei šios ugdymo formos lankstumą ir laisvę, tačiau susiduriama ir su iššūkiais: profesinės veiklos derinimu su ugdymu šeimoje, papildomu krūviu planuojant ir įgyvendinant ugdymo ir socialines veiklas, stereotipais grįsto visuomenės požiūriu bei palaikymo iš valstybės trūkumu. Tyrimas atskleidžia valstybinių ir švietimo įstaigų sisteminius trūkumus vykdant ugdymą šeimoje ir palaikant jį pasirinkusias šeimas Lietuvoje.

Raktiniai žodžiai: *ugdymas šeimoje, alternatyvus ugdymas, motinų patirtys, kokybinė teminė analizė.*

SUMMARY

Bogdanaitė, V. (2025). *Experiences of homeschooling families in Lithuania*. (Master's thesis in Educational and child psychology). Supervisor: Assoc. Prof. Greta Kaluževičiūtė. Vilnius University, Faculty of Philosophy, Department of Psychology: Vilnius – 60p.

After legalisation of homeschooling in Lithuania in 2020, this form of education has become increasingly popular: during of first year of homeschooling being legal 64 children in Lithuania were homeschooled (Oficialiosios statistikos portalas, 2023), while during academic year of 2024-2025 this number has increased to 427 (Oficialiosios statistikos portalas, 2025). However, homeschooling as a phenomenon has not yet been well researched in Lithuanian context. The purpose of this qualitative study is to investigate and understand experiences of homeschooling mothers in Lithuania. 7 semi-structures virtual interviews were conducted with participants, all of whom had at least one year of homeschooling experience and were primary educators of their children. The study showed that families' decision to homeschool their children was well-thought-out and driven by values, children's needs and/or perceived flaws in the education system. Some participants chose homeschooling during Covid-19 lockdown, as an alternative to distance learning organized by schools. All participants expressed their satisfaction with homeschooling and noted its benefits to children and family, even in those instances where families decided not to continue homeschooling. Results suggest that homeschooling is especially suitable for sensitive children, who require more calmer environments and individualized learning. The study participants stated that they appreciated the opportunity to spend more time with their children, as well as flexibility and freedom that homeschooling provides. Some challenges pertaining to homeschooling were also highlighted: managing professional career while homeschooling, extra time spent on planning and conducting educational and social activities, negative stereotypes surrounding homeschooling community in society and a general lack of support from the government. This study reflects existing institutional deficiencies regarding implementation of homeschooling and supporting such families in Lithuania.

Key words: *homeschooling, alternative learning, experiences of mothers, qualitative thematic analysis.*

SVARBIAUSIOS SĄVOKOS

Ugdymas šeimoje - mokymosi forma, kuomet moksleivis nelanko ugdymo įstaigos, o yra ugdomas namuose, dažniausiai prižiūrimas tėvų ir globėjų. Lietuvoje tėvai, pasirinkę ugdymą šeimoje, yra atsakingi už vaikų ugdymą, tačiau privalo sudaryti sutartį su akredituota ugdymo įstaiga (I-1489 Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, n.d.)

Mokymas namuose – mokymasis, skiriamas moksleiviui, negalinčiam dėl ligos ar kitos priežasties lankytis ugdymo įstaigą. Moksleivis yra lankomas švietimo darbuotojų arba jam sudaromos galimybės mokytis virtualiai (I-1489 Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 2020)

Nemokyklinimas (angl. *Unschooling*) - neformalus ugdymo metodas, kuomet mokymasis remiasi pirmiausia paties vaiko interesais ir smalsumu, suteikiant besimokančiajam laisvę pasirinkti ką, kada ir kaip mokytis (Holt, 1966). Pagrindiniai nemokyklinimo paradigmos bruožai - mokymosi procesas skatinamas pirmiausiai asmeninių vaiko interesų ir pomėgių; tai – savivada grįstas mokymasis, dažnai neturint aiškos programos. Šis požiūris į ugdymą remiasi prielaida, kad visi vaikai yra iš prigimties smalsūs ir linkę mokytis bei tobulėti, suteikus tam tinkamas sąlygas ir jų neribojant (Richards, 2020).

PRATARMĖ

2020m. birželio 1 dieną Lietuvoje įsigaliojo Švietimo įstatymo nuostata, įtvirtinanti galimybę vaikui mokytis savarankiškai (namuose), nelankant mokyklos kasdien, be jokių papildomų sąlygų (pvz.: ligos) (I-1489 Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, n.d.). Jame nustatyta, jog vaikas, jo paties bei tėvų (globėjų) pageidavimu, gali būti ugdomas šeimoje pagal pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrąsias programas. Svarbu pabrėžti, kad ugdymas šeimoje (UŠ) skiriasi nuo namų mokymo, kuris buvo legaliai vykdomas ir seniau. Namų mokymo metu mokiniui, negalinčiam lankyti ugdymo įstaigos dėl ligos ar patologinės būklės yra skiriama pagalba (pvz.: jis gali būti lankomas švietimo darbuotojų arba dalyvauti nuotoliniame ugdyme). Namų mokymą organizuoja mokykla išimtiniais atvejais (I-1489 Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 2020). Tuo tarpu UŠ gali būti vykdomas vaikui ir/ar jo tėvams/globėjams norint, šiuo atveju tėvai/globėjai prisiima atsakomybę už vaiko ugdymą.

Pirmaisiais metais, įteisinus UŠ Lietuvoje, tokiu būdu mokėsi 64 vaikai, 2023 metais - 263 (Oficialiosios statistikos portalas, 2023). Statistikos departamento duomenimis, 2023/24 mokslo metais šis skaičius siekė 315, o 2024/25 mokslo metais šeimoje buvo ugdomi 427 vaikai (Oficialiosios statistikos portalas, 2025). Remiantis valstybių, kuriose UŠ buvo įteisintas anksčiau, pavyzdžiais, galima pastebėti tendenciją, jog šis ugdymo būdas laikui bėgant įgyja populiarumą (Watson, 2018), tad galima daryti prielaidą, kad Lietuvoje situacija gali būti panaši ir ši ugdymo forma taps dar aktualesnė - UŠ pasirinkusiųjų skaičius augs ir dėl asmeninio tėvų noro, esant galimybei legaliai ugdyti šeimoje, ir iš dalies tai gali tapti neišvengiamu pasirinkimu dėl mokytojų trūkumo Lietuvoje, ypač regionuose (Nacionalinė Švietimo Agentūra, 2023), tad svarbu skirti pakankamą dėmesį ugdymo šeimoje tyrimams, tiek iš edukologinės, tiek ir socialinės bei psichologinės pusės, siekiant sužinoti kiek galima daugiau apie realią UŠ situaciją Lietuvoje bei šią ugdymo formą pasirinkusių šeimų bei moksleivių patirtis.

Lietuvoje UŠ tema nėra plačiai tyrinėta. Kiekybinių tyrimų specifiškai UŠ tema nėra, o atlikti kokybiniai tyrimai šią temą nagrinėja iš edukologinės perspektyvos (Naidaitė ir Stasiūnaitienė, 2023; Labžentienė, 2020). Tuo tarpu studijų, tiriančių konkrečiai tokių šeimų patirtis Lietuvos kontekste nėra atlikta. Šio tyrimo tikslas yra sužinoti apie Lietuvoje gyvenančių bei UŠ pasirinkusių šeimų patirtis iš įvairių pusių: priežastys (ne)pasirinkti UŠ; patiriami iššūkiai bei išskiriami privalumai; organizavimas bei įtaka kasdienybei; ugdymo įstaigos pasirinkimas bei bendradarbiavimas su ja; aplinkinių požiūris; pagalbos ir paramos poreikis.

1. ĮVADAS

1.1. Ugdymas šeimoje užsienyje ir Lietuvoje

Ugdymas šeimoje (UŠ) yra ugdymo būdas, kuomet tėvai pasirenka nevesti vaiko į ugdymo įstaigą bei atsakomybę už šį procesą prisiima patys. Ugdymas dažniausiai vyksta šeimos aplinkoje ir aprėpia ne tik akademines veiklas, bet vertybių, įgūdžių bei socialinių gebėjimų formavimą. Ugdymas šeimoje nėra revoliucinis konceptas: didžiąją žmonijos istorijos dalį vaikai dažniausiai vienaip ar kitaip buvo ugdomi būtent šeimoje, o už jų ugdymą buvo atsakingi tėvai bei bendruomenė (Gaither, 2021). Ugdymas dažniausiai buvo kasdienio gyvenimo dalis, neišskiriant tam atskiro laiko ar vietos. Valstybinės mokyklos ir visuotinis švietimas kaip fenomenas Vakarų valstybėse paplito po industrinės revoliucijos (Watson ir Sinha, 2023). Taip jau XX amžiaus viduryje daugumoje Vakarų valstybių į ugdymą šeimoje buvo žiūrima kaip į archajišką atgyveną.

Visgi JAV XX amžiaus septintajame ir aštuntajame dešimtmečiuose išpopuliarėjusios edukoloko Džono Holto idėjos atgaivino ugdymo šeimoje (ang. *Homeschooling*) judėjimą (Davis, 2011). 1966 metais išleista Džono Holto knyga „*How children fail?*“, kurioje jis išsakė idėjas, kad tradicinė mokykla atima prigimtinių vaikų smalsumą, skatina mokymąsi per baimės jausmą ir pirmiausia yra orientuota į paklusnių darbuotojų, o ne įvairiapusės unikalios asmenybės ugdymą (Holt, 1966). Jo paties naudotas terminas *unschooling* lietuviško atitikmens neturi, bet kartais yra vadinamas „nemokyklinimu“ – neformalus ugdymo metodas, kuomet mokymasis remiasi pirmiausia paties vaiko interesais ir smalsumu, suteikiant besimokančiajam laisvę pasirinkti ką, kada ir kaip mokytis (Holt, 1966). Dž. Holto idėjos sulaukė populiarumo ir paskatino UŠ judėjimo atgimimą JAV. Pirmoji banga tėvų, pasirinkusių UŠ, dažniau buvo liberalių pažiūrų, norintys suteikti vaikams progresyvų išsilavinimą, tolstant nuo tradicinio mokymosi sampratos, tačiau 8-ame praeito amžiaus dešimtmetyje situacija pradėjo keistis, kai konservatyvioji JAV visuomenės dalis išreiškė nepasitenkinimą naujai įvestu lytiniu švietimu mokykloje, arba draudimu melstis valstybinėse mokyklose (Romanowski, 2006; Gaither, 2008). Privačios mokyklos buvo prieinamos ne visiems, tad ugdymas šeimoje tapo populiariu pasirinkimu.

UŠ judėjimas JAV auga: nuo 2007 iki 2021 metų šeimoje ugdomų vaikų ir paauglių skaičius išaugo nuo 1,5 milijono iki 3 milijonų (Duvall, 2021). Šiuo metu Jungtinėse Valstijose šeimoje ugdomi virš 3 milijonų mokyklinio amžiaus vaikų ir paauglių, arba 3-4% visų mokyklinio amžiaus vaikų - tikslų skaičių nustatyti sunku dėl įvairių faktorių, pvz.: UŠ faktas ne visuomet yra oficialiai užregistruotas, arba vaikai dalį laiko mokosi mokykloje, dalį namuose. Šie dalykai gali priklausyti

nuo valstijos, kurioje gyvena šeima, įstatymų dėl UŠ vykdymo (Digest of Education Statistics, 2021). Tą patį galima pasakyti ir apie kai kurias Europos valstybes (pvz.: Ispaniją), kuriose įstatymai, reguliuojantys UŠ nėra iki galo aiškūs ir palieka erdvės interpretacijai, tad sunku nustatyti tikslų skaičių vaikų, besiuogančių šeimoje (Valero Estarellas, 2014).

Europoje pirmąją valstybę, oficialiai pripažinusią ugdymą šeimoje kaip vieną iš įmanomų ir leistinų privalomojo ugdymo formų tapo Airija - UŠ ten legalus nuo 1937 metų (Office of the Attorney General, 1937). Po jos sekė Jungtinė Karalystė, kur UŠ įmanomas nuo 1944 (King's Printer of Acts of Parliament, n.d.). JK pastebimas UŠ augimas, kuomet per aštuonerius metus besiuogančių šeimoje skaičius padidėjo daugiau nei du kartus – 2016/17 mokslo metais šeimoje buvo ugdomi 48 tūkstančiai mokinių, o 2024/25 mokslo metais – 112 tūkstančių moksleivių (Gov.UK., 2024). Šiai dienai UŠ yra legalus ne visose valstybėse, o ten, kur jis įmanomas, gali galioti skirtingi įstatymai, reguliuojantys šį procesą (Blok ir kiti, 2021). Kai kur UŠ įmanomas tik pradinėse klasėse (Čekija) arba išskirtiniais atvejais dėl sveikatos ar geografinių priežasčių, pateikus atitinkamus dokumentus (Prancūzija) (Blok ir kiti, 2021). Kai kuriose valstybėse UŠ teisinis reguliavimas yra ne toks sudėtingas, nes UŠ yra konstitucijos užtikrinama teisė: pavyzdžiui, norint ugdyti šeimoje Jungtinėje Karalystėje užtenka pranešti mokyklai (jeigu vaikas ją lankė) apie pradedamą UŠ. Rekomenduojama, bet neprivaloma, savivaldybei pateikti ugdymo planą (King's Printer of Acts of Parliament, n.d.). Kai kuriose Europos valstybėse (Vokietija, Graikija) UŠ nėra legalizuotas, arba leidžiamas tik išskirtiniais atvejais, pvz.: ligos atveju arba turint labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių ir negalint atvykti į ugdymo įstaigą (Blok ir kiti, 2021).

Lietuvoje tėvai, norintys ugdyti vaiką šeimoje, privalo išpildyti tam tikrus reikalavimus: sudaryti sutartį su ugdymo įstaiga, kuri teikia UŠ kuravimo paslaugas, gauti pažymą, kad per pastaruosius dvejus metus šeimoje nenustatyta vaiko teisių pažeidimų, taip pat pažymą apie tai, jog per pastaruosius dvejus metus šeimai nebuvo skirta atvejo vadyba ir nebuvo skirtos vidutinės ar minimalios priežiūros priemonės vaikui. Šeimoje privalo apsilankyti savivaldybės, kurioje gyvena šeima, darbuotojai, kad galėtų įvertinti gyvenimo ir mokymosi sąlygas. Taip pat vyksta pokalbis su vaiku, kurio metu jo teiraujamasi apie norą rinktis UŠ (I-1489 Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, n.d.).

1.2. Priežastys rinktis ugdymą šeimoje

Dėl greito UŠ augimo konservatyvių pažiūrų JAV visuomenės dalyje, ilgą laiką gyvavo nuostata, kad ugdymą šeimoje dažniausiai renkasi konservatyvios, krikščioniškos baltodžių šeimos, tačiau naujesni tyrimai rodo, kad ugdymą šeimoje renkasi įvairių rasių bei religinių įsitikinimų žmonės (McQuiggan ir Megra, 2017). Dėl etninių bei kultūrinių priežasčių nuo 2000 metų išaugo šeimoje ugdančių afroamerikiečių bei ispanakalbių šeimų skaičius - įvairiais duomenimis šios šeimos sudaro apie 30% - 40% UŠ bendruomenės JAV (Snyder ir a Dillow, 2014). Tais atvejais, kai šeima nori skirti pakankamai dėmesio savo kultūriniais papročiams ir kalbos, besiskiriančios nuo daugumos toje bendruomenėje, išsaugojimui, UŠ tampa patraukliu pasirinkimu. Marginalizuotos bendruomenės dažnai žiūri į UŠ kaip į galimybę perduoti vaikams kultūrinį identitetą bei kalbą, taip pat kurti artimus šeimos ir bendruomenės ryšius, ką būtų sunkiau padaryti, jei didžiąją laiko dalį vaikas leidžia ugdymo įstaigoje (Begum, 2023; Batts ir kiti, 2024), tad ugdymas šeimoje tampa identiteto išsaugojimo priemone.

Naujausi tyrimai įvardija skirtingas UŠ pasirinkimo priežastis: rasinė bei etninė diskriminacija visuomenėje ir mokyklose (Mazama ir Lundy, 2014), religiniai įsitikinimai ir noras ugdyti vaikus tam tikroje religinėje paradigmoje pagal jos vertybes, taip pat mokyklos neatitikimas tėvų lūkesčiams ir neigiama tradicinio ugdymo įtaka vaiko asmenybei (Ahi ir Sengil-Akar, 2021; O'Brien, 2014). Kai kuriais atvejais UŠ yra sprendimas, priimamas dėl krizės švietimo sistemoje (Neuman ir Oz, 2021) - mokytojų ir mokyklų trūkumo ir švietimo sistemos negebėjimo paruošti vaikų realiam gyvenimui, tad tikrai negalima sakyti, kad ugdymas šeimoje - išskirtinai konkrečiai bendruomenei būdingas dalykas.

Lietuvoje atliktame tyrime dalyvavę tėvai įvardijo individualizuotą mokymąsi bei aukštesnę mokymosi kokybę, lankstų tvarkaraštį, vertybių perdavimo svarbą bei socializacijos kontrolę, kuomet tėvai turi didesnę įtaką tam, su kuo ir kada jų vaikai bendrauja, bei neigiamas patirtis tradicinėje mokykloje kaip pagrindines priežastis rinktis alternatyvų ugdymosi būdą (Labžentienė, 2020).

1.3. UŠ stigmatizavimas

Kaip rodo kitose valstybėse atlikti tyrimai, UŠ pasirinkusios šeimos dažnai susiduria su stigmatizavimu visuomenėje bei išankstinėmis neigiamomis nuostatomis (Watson, 2019; Avila ir Molino, 2024). Tyrimai rodo, kad visuomenė neretai turi išankstinių neigiamų nuostatų UŠ atžvilgiu: studija, atlikta JAV, tyrė žmonių požiūrį į asmenis, kurie buvo ugdomi šeimoje, bei

egzistuojančius stereotipus (Zakarian ir kiti, 2025). Paprašyti apibūdinti ugdomus šeimoje žmones, dalyviai dažniausiai vartojo šiuos žodžius: globojamas/apsaugotas (*sheltered*); religingas; protingas; tylus ir intravertiškas; turintis sunkumų socialinėse situacijose (*socially akward*); nesocializuotas. Neigiamas visuomenės požiūris į UŠ gali būti sąlygojamas informacijos stoka, taip pat UŠ vaizdavimu žiniasklaidoje ir net kino industrijoje, kuris dažnai remiasi stereotipais arba skandalingomis istorijomis, taip skatinant visuomenės skepticizmą ugdymo šeimoje atžvilgiu (Lew, 2016; Ray, 2017). Ugdymo šeimoje konceptas viešajame diskurse kartais siejamas su vaikų nepriežiūra ir neatsakinga tėvyste, taip pat kai kuriais atvejais UŠ bendruomenė pristatoma kaip itin monolitiška, susieta bendros idėjos ar ideologijos (pvz.: religijos) (Ray, 2017). Kaip pastebi Ray (2017), švietimo politikos formuotojai bei mokytojai linkę vertinti ugdymą šeimoje, remdamiesi asmenine nuomone ir nuostatomis, o ne empiriniais duomenimis. Tai savo ruožtu daro įtaką ugdymo šeimoje vertinimui viešojoje erdvėje.

1.4. Tyrimo klausimas, tikslas ir uždaviniai

Tikslas - sužinoti apie Lietuvoje gyvenančių bei vaikus šeimoje ugdančių motinų patirtis ir požiūrį.

Tyrimo klausimai:

1. Kokie motyvai lemia sprendimą pasirinkti UŠ?
2. Kaip šeimos organizuoja šį procesą?
3. Kokius privalumus ir iššūkius šeimos įžvelgia?
4. Kaip atrodo bendradarbiavimas su mokyklomis bei kitomis valstybinėmis įstaigomis UŠ klausimais?
5. Kokie yra UŠ ypatumai Lietuvos kontekste?

Tyrimo uždaviniai:

1. Identifikuoti temines kategorijas, atspindinčias anksčiau įvardytus tyrimo dalyvių patirties aspektus, atlikus pusiau struktūruotus interviu ir panaudojus reflektyvios teminės analizės metodą analizuojant duomenis.
2. Aprašyti rezultatus ir palyginti juos su užsienyje darytais tyrimais.
3. Remiantis rezultatais, pateikti rekomendacijas mokykloms bei valstybinėms institucijoms, atsižvelgiant į UŠ specifiką bei bendruomenės poreikius.

2. TYRIMO METODIKA

Šiam tyrimui pasirinkta kokybinė paradigma. UŠ tema Lietuvoje nėra išsamiai tyrinėta, o kokybiniai tyrimai tokiais atvejais leidžia geriau susipažinti su fenomenu dėl lankstaus požiūrio į duomenis (Percy ir Kostere, 2015). Kokybinio tyrimo paradigma leidžia vertinti fenomeną socialiniame ir politiniame kontekste, bei padeda aprašyti tiriamą reiškinį pačių tiriamųjų žodžiais (Busetto ir kiti, 2020). Ši paradigma žiūri į tyrimo dalyvį kaip į savo autentiškų patirčių ekspertą bei įgalina asmenį apie jas papasakoti iš savo perspektyvos (Busetto ir kiti, 2020; Hammarberg ir kiti 2016). Kokybinė metodologija itin svarbi tyrinėjant sudėtingus ir daugialypius fenomenus bei patirtis, ypač kai šiuos sudėtinga įvertinti kiekybiškai (pvz., skalėmis). Ši paradigma: 1) tinkama tirti žmogaus patirties ir elgesio gilumą bei niuansus; 2) leidžia geriau suprasti kultūrinius, socialinius ar psichologinius kontekstus; 3) padeda pateikti išsamius aprašymus, kuriuose atsispindi tiriamųjų išgyventa patirtis (jų pačių žodžiais ir išsireiškimais); 4) užfiksuoja individualias perspektyvas tiriant tapatybės, įsitikinimų ir emocijų temas; 5) suteikia lanksčią prieigą duomenų atžvilgiu, o tai naudinga, kai apie tyrinėjamą temą žinoma nedaug ir siekiama suprasti tolesnes tyrimų kryptis (Strauss, 1987; Hanson ir kiti, 2011).

Kokybinė paradigma leidžia išsamiai ištirti tiriamųjų patirtis bei požiūrį, atsižvelgiant į kultūrinį bei socialinį kontekstą (Hammarberg ir kiti 2016). Atliekant kiekybinius tyrimus dėl pastarųjų specifikos dažnai sudėtinga užfiksuoti asmeninių patirčių niuansus ir gylį, kurie dažnai yra svarbūs, siekiant suprasti tiriamo fenomeno visumą (Silverio ir kiti, 2022). Dėl šios priežasties kokybiniai tyrimai dažnai pasitelkiami siekiant papildyti ir praturtinti kiekybinių tyrimų rezultatus. Ypač naudingi kokybiniai tyrimai tiriant jautrias temas, pvz.: mirtis ir savižudybė, sielvartas, neįgalumas, su sveikata susiję klausimai, trauminės patirtys ir pan. (Buckle ir kiti, 2010; Gibson ir kiti, 2013), taip pat su gyvenimo būdu susijusiais pasirinkimais, pvz., sprendimas (ne)vakcinuoti vaikus (Benin ir kiti, 2006). UŠ tema Lietuvoje nėra labai išsamiai tyrinėta ir gali būti jautri bei asmeniška, tad buvo nuspręsta pasirinkti būtent kokybinę metodologiją.

2.1. Tyrimo dalyviai

Interviu buvo imamas iš motinų, nes nemažai kokybinių ir kiekybinių tyrimų rodo, kad dažniausiai mama yra pagrindinis asmuo, besirūpinantis UŠ organizavimu, planavimu, bei vykdymu (Lois, 2021; Edri, ir Dahan-Kalev, 2018). Visos šio tyrimo dalyvės buvo pagrindinės savo vaikų ugdytojos.

Tyrimo dalyvės - motinos, gyvenančios Lietuvoje bei turinčios vieną ar kelis vaikus, kurie mažiausiai vienerius akademinius metus buvo ugdomi šeimoje. Tyrime dalyvavo 8 motinos, gyvenančios skirtinguose Lietuvos miestuose (žr. Lentelę nr. 1) ir kurių vaikas/i bent vienerius mokslo metus buvo ugdomi šeimoje. 7-ių iš 8-ių dalyvių visi arba dalis vaikų tyrimo metu buvo ugdomi šeimoje, vienos iš dalyvių abu vaikai tyrimo atlikimo metu ugdėsi mokykloje, tačiau buvo ugdomi šeimoje anksčiau. Dalyvė D2b pradėjo ugdyti vaikus šeimoje, gyvendama JK ir tęsė grįžusi į Lietuvą. Interviu dalyvės buvo randamos išplatinus kvietimą dalyvauti tyrime socialinio tinklo *Facebook*, grupėse, skirtose ugdymui šeimoje Lietuvoje. Asmenims, susisiekusiems su tyrėja, buvo pateikiama pagrindinė informacija apie tyrimo temą, tikslą bei konfidencialumą (1 Priedas). Dalyvės sutiko, kad interviu metu būtų daromas garso įrašas, kuris vėliau bus transkribuojamas.

Visi interviu buvo praversti individualiai su kiekviena iš dalyvių, išskyrus vieną atvejį – antrajame interviu dalyvavo dvi motinos, ugdančios savo vaikus šeimoje: moterys viena kitą gerai pažįsta ir abi yra aktyviai įsitraukusios į UŠ veiklą Lietuvoje. Buvo nuspręsta atlikti bendrą interviu, atsižvelgiant į dalyvių išreikštą pageidavimą ir logistinį patogumą. Interviu metu dalyvės galėjo papildyti viena kitą ir atskleisti platesnį patirčių spektrą. Toks interviu būdas gali praturtinti duomenis, tačiau svarbu atsižvelgti į tai, kad kai kurios įžvalgos galėjo būti išsakytos kitaip, nei individualiame pokalbyje.

Tyrimo dalyvės galintys identifikuoti duomenys (vardai, mokyklų ir įstaigų pavadinimai) anonimizuoti duomenų analizės metu, tad respondentės koduotos kaip D1, D2a, D2b, D3, D4, D5, D6 ir D7 pagal atlikto interviu eilę. Dalyvės iš 2 interviu pažymėtos kaip D2a ir D2b aiškumo sumetimais analizuojant ir aprašant duomenis.

1 lentelė. Tyrimo dalyvių aprašomieji duomenys

Dalyvė	Amžius	Gyvenamoji vieta	Ugdomų/ugdytų šeimoje vaikų skaičius	Išsilavinimas	Santykių padėtis
D1	37	Klaipėda	3	Aukšasis	ištekėjusi
D2a	42	Vievis	2	Aukšasis	išsiskyrusi
D2b	35	Vilnius	3	Aukšasis	išsiskyrusi
D3	33	Vilnius	3	Aukšasis	ištekėjusi
D4	36	Molėtai	4	Aukšasis	ištekėjusi
D5	34	Vilnius	1	Aukšasis	ištekėjusi
D6	40	Gargždai	2	Aukšasis	ištekėjusi
D7	44	Vilnius	2	Aukšasis	ištekėjusi

2.2. Tyrimo instrumentai ir eiga

Pasirinktas pusiau struktūruoto interviu metodas, kuomet dalis klausimų yra iš anksto paruošti, tačiau paliekama erdvės aptarti interviu metu iškylančias temas ir klausimus (Adeoye-Olatunde ir Olenik, 2021). Toks interviu metodas yra tinkamas tiriant socialinius reiškinius bei asmenines patirtis, kuomet interviu dalyviai gali norėti pasidalinti papildoma informacija arba paminėti su tema susijusius dalykus, kurie nebūtinai tiesiogiai atsako į tyrėjo sugalvotus klausimus, bet yra svarbūs, norint suprasti tiriamą reiškinį (Karatsareas, 2022)

Formuluojant interviu klausimus buvo atsižvelgta į rekomendacijas kokybinius interviu pradėti nuo platesnio „ekskursinio“ klausimo, pereinant prie konkretesnių detalių, bet paliekant erdvės interviu dalyviams laisvai reikšti mintis bei dalytis savo patirtimi (Chenail, 2011; Cridland ir kiti, 2015). Prioritetas kokybiniuose tyrimuose teikiamas atviriems bei į tiriamuosius orientuotiems klausimams. Klausimai siekia surinkti informacijos apie įvairius šeimos kasdienybės aspektus, kurie sudaro bendrą patirtį: UŠ pasirinkimo priežastis, santykį su ugdymo įstaiga, aplinkinių reakcijas, UŠ privalumus ir trūkumus Lietuvos kontekste, trūkstamą pagalbą. Klausimai pateikti 2 lentelėje:

2 lentelė. *Tyrimo interviu klausimai*

Interviu klausimai
• Papasakokite, kaip jūsų šeimos gyvenime atsirado ugdymas šeimoje.
• Kokios priežastys paskatino rinktis UŠ?
• Koku metu buvo priimtas sprendimas ugdyti vaiką šeimoje – nuo pat pradžių ar vėliau?
• (Jei vaikas anksčiau lankė mokyklą) Kaip vyko adaptacija prie UŠ?
• Papasakokite, kaip atrodo jūsų šeimos įprastinė diena, ugdant vaiką/vaikus namuose šeimoje?
• Papasakokite, kaip aplinkiniai reagavo į tokį jūsų pasirinkimą?
• Kokie, jūsų nuomone, didžiausi UŠ privalumai ir iššūkiai?

• Koks yra jūsų santykis su švietimo įstaiga, su kuria esate sudarę sutartį?
• Kokią įtaką jūsų šeimos kasdienybei daro tai, kad vaikas/vaikai ugdomi šeimoje?
• Kokios pagalbos ar resursų Jums trūksta, ugdant šeimoje?

Visi interviu buvo nuotoliniai ir atlikti per Google Meet platformą. Virtualūs interviu leidžia pasiekti daugiau dalyvių bei yra patogesni laiko planavimo atžvilgiu (Saarijärvi ir Bratt, 2021). Šio tyrimo dalyvėms virtualūs interviu taip pat buvo labiau priimtini, nes visos jos turi nepilnamečių vaikų ir tik pusė dalyvių gyvena Vilniuje. Visi interviu truko nuo 35 minučių iki 1 valandos, vidutinis laikas – 41 minutė. Kokybiniai tyrimai dažnai vadovaujasi duomenų prisotinimo (angl. *data saturation*) kriterijumi, vertinant, kiek tiriamųjų reikėtų. Šis kriterijus buvo pritaikytas ir šiam tyrimui: konkrečiai teminėje analizėje duomenų prisotinimas reiškia, kad papildomi duomenys nesuteikia naujų temų (Given, 2015) ir surinkti duomenys jau yra pakankamai išsamūs. Atlikus 7 interviu buvo nuspręsta, kad surinkti duomenys yra pakankamai detalūs.

2.3. Duomenų analizė

Buvo atlikta reflektvyioji teminė duomenų analizė - šis analizės būdas tinkamas nustatyti, analizuoti ir interpretuoti tyrimui aktualias patirtis dėl savo lankstumo (Braun ir Clarke, 2006). Teminės analizės metu duomenyse išskiriami prasminiai vienetai – temos, kurios yra svarbios individualioms patirtims, neatsižvelgiant į jų dažnį tarp tiriamųjų, tai leidžia pažvelgti į tiriamą reiškinį iš įvairių perspektyvų bei atrandant gilesnę duomenų prasmę (Braun ir Clarke, 2024).

Šio tyrimo duomenys buvo analizuojami keliais etapais: 1) susipažinimas su duomenimis; 2) pradinių kodų kūrimas; 3) temų paieška; 4) temų peržiūra bei apibrėžimas (Braun ir Clarke, 2006; Braun ir Clarke, 2012). Atlikus transkribavimą, buvo susipažinta su duomenimis, kaip rekomenduojama atliekant kokybinį tyrimą ir konkrečiai teminę analizę (Braun ir Clarke, 2006), (Braun ir Clarke, 2012). Jau šiame etape buvo žymimos pradinės įžvalgos apie skirtingus duomenų aspektus.

Kitas analizės etapas - pradinių kodų kūrimas. Jis buvo atliktas, atsižvelgiant į interviu klausimus bei tyrimo tikslą: ištirti ugdančių šeimoje motinų patirtis Lietuvos kontekste. Kiekvienas interviu buvo koduojamas atskirai. Kodavimo metu naudotas indukcinis metodas. Šis metodas

remiasi pirminių duomenų interpretavimu, kuomet kodai ir temos iškyla iš pačių duomenų analizės metu (Chandra ir kiti 2019). Indukcinis kodavimas leidžia tyrėjui analizuoti duomenis iš riboto žinojimo apie reiškinį perspektyvos, neturint išankstinių duomenų ar teorijos apie tiriamą fenomeną, ieškant jam patvirtinimo ar paneigimo (Chandra ir kiti 2019). Šiame tyrime naudojama Braun ir Clarke (2024) teminės analizės metodas žiūri į kodavimo procesą kaip į reflektyvų, kurio metu paties tyrėjo santykis su duomenimis bei individualios interpretacijos yra svarbios. Buvo ieškoma tiek pasikartojančios informacijos, tiek išskirtinių segmentų, aprašančių dalyvių patirtis. Kodai buvo peržiūrimi ir apjungiami į bendras grupes. Po šio etapo sekė pradinių temų ir potemių generavimas, vis pridedant kiekvieno naujo interviu kodus bei susidariusias temas – buvo ieškoma bendrų ir naujai išskylančių temų, kai kurios temos buvo apjungtos, jų pavadinimai keičiami (žr. 2 ir 3 Priedus). Šio proceso metu vyko konsultacijos su darbo vadove dėl kodų, temų bei potemių grupavimo bei pavadinimų tinkamumo, siekiant užtikrinti rezultatų aiškumą bei kokybę. Tyrimo rezultatai aprašyti Rezultatų skyriuje bei analizuojami Rezultatų aptarimo skyriuje.

2.4. Refleksija

Atliekant kokybinį tyrimą, tyrėjui svarbu reflektuoti apie savo subjektyvias nuostatas bei patirtis tiriamo reiškinio atžvilgiu, savo santykį su tyrimo dalyviais bei tiriamu klausimu, bei kokią įtaką šie faktoriai darė tyrimo bei duomenų interpretavimo procesui (Lazard ir McAvoy, 2020), nes pats tyrėjas yra aktyviai įsitraukęs į duomenų analizę ir interpretavimą, kuris vyksta sąveikaujant tarp tiriamųjų bei tyrėjo patirčių (Creswell, 2013). Kokybinė analizė remiasi gilesniu prasmų konstravimu, kurį lemia tiek tyrėjo pozicija, tiek tiriamos temos kontekstas. Refleksijos procesas užtikrina tyrimo patikimumą ir skaidrumą.

Ugdymo šeimoje tema asmeniškai man yra įdomi ir dar iki šio tyrimo atlikimo turėjau susiformavusi teigiamas nuostatas apie šį ugdymo būdą, kaip alternatyvą tradicinei mokyklos sistemai labiausiai dėl savo asmeninių neigiamų patirčių mokykloje, kurios sukėlė nemažai streso ir diskomforto. Apie UŠ vaikystėje ir paauglystėje žinojau tik iš užsienio filmų ar knygų, ir pats konceptas, kad kažkas gali mokytis namuose, atrodė keistas ir neįmanomas, bet patrauklus. Legalizavus UŠ Lietuvoje, ši ugdymo forma iš neįprastos ir egzistuojančios kažkur toli staiga tapo tikra ir įmanoma. Mano anksčiau minėtos patirtys skatino domėtis UŠ bendruomenės veikla Lietuvoje bei pačiu ugdymo konceptu bei įgyvendinimu tiek čia, tiek užsienyje. Pasirinkau atlikti šį tyrimą tiek vedina savo asmeninio intereso ir noro artimiau prisiliesti prie UŠ temos, tiek noro

prisidėti prie šio ugdymo būdo egzistavimo Lietuvoje bei UŠ bendruomenės įgalinimo, mažinant UŠ stigmatizaciją. Dėl mano teigiamų išankstinių nuostatų teko būti ypatingai atidžiai ir sąmoningai, analizuojant kai kuriuos UŠ patirčių aspektus, pvz.: analizuojant duomenis apie UŠ atsisakymą ir grįžimą į mokyklą, - iki tol dažniausiai susidurdavau su nuomone, o ir mano asmeninė patirtis lėmė nuostatą, kad į UŠ išeinama dėl nepasitenkinimo mokyklos sistema ir atgal negrįžtama, tad šio tyrimo rezultatai padėjo man pačiai pamatyti ir kitus UŠ aspektus. Ši ugdymo forma gali būti pasirinkta dėl skirtingų priežasčių ir kai kurie vaikai iš tiesų gali geriau jaustis mokykloje, tad stengiausi atsižvelgti į savo asmenines nuomones, aprašant duomenis bei tyrimo rezultatus, stengdamasi perteikti būtent dalyvių patirtis, o ne savo nuomone.

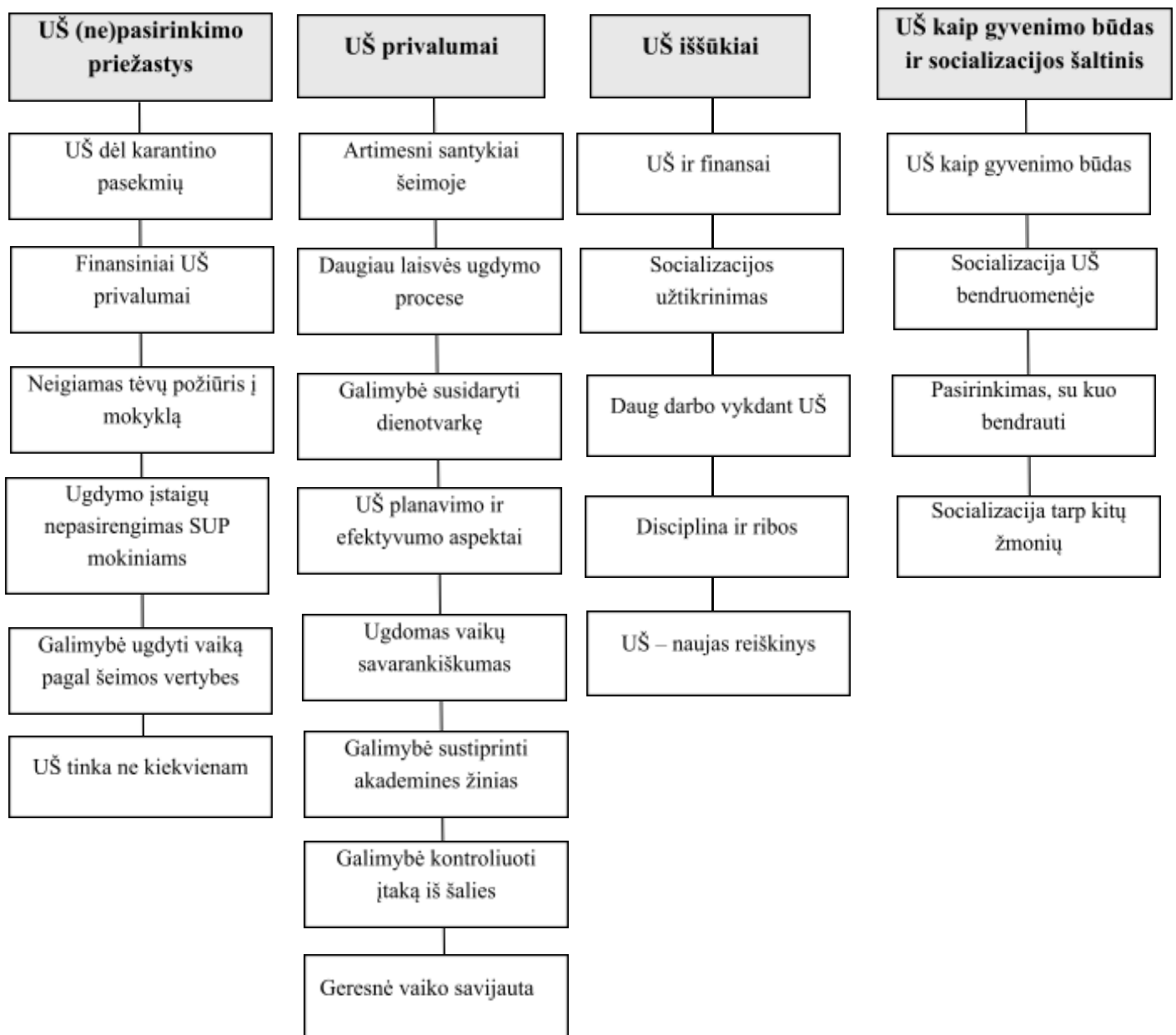
3. TYRIMO PATIKIMUMAS

Tyrimo patikimumo ir validumo samprata kokybiniuose ir kiekybiniuose tyrimuose skiriasi: jei kiekybiniai tyrimai vertina galimybę pakartojus tyrimą dar kartą gauti tokius pačius rezultatus, kokybiniai tyrimai susitelkia ties tyrimo tikslumu ir sąžiningumu tiriant konkretų reiškinį. Kokybinių tyrimų patikimumas susijęs su: nuoseklumu (ar duomenys atspindi tiriamųjų perspektyvas); tyrėjo skaidrumu (ar aiškiai aprašytas tyrimo bei duomenų analizės procesas), bei rezultatų pagrįstumu (ar rezultatai ir išvados pagrįstos autentiškais duomenimis, bet ne tyrėjo nuomone) (Lincoln ir Guba, 1988; Golafshani, 2003).

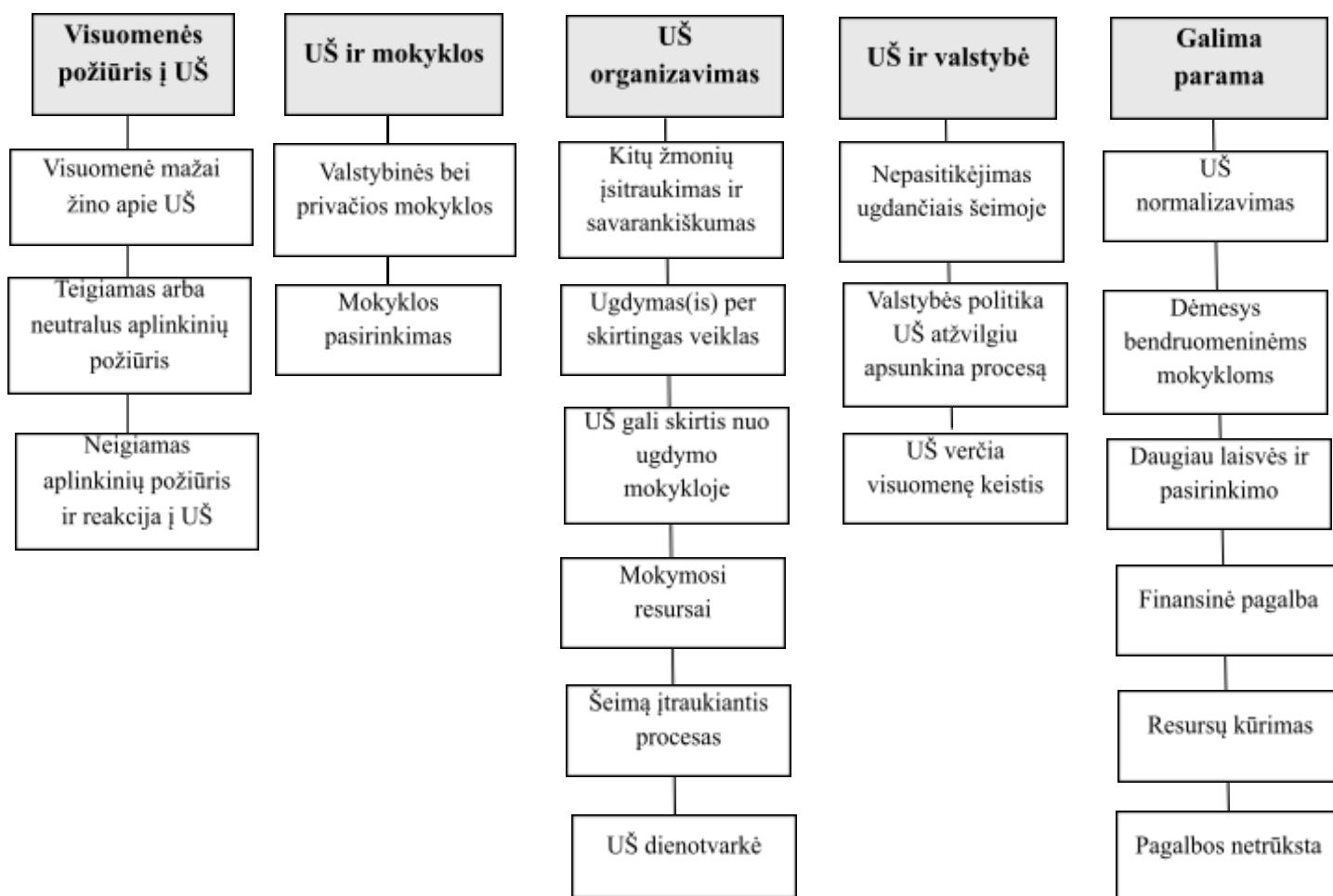
Tyrimo metu buvo vedamas tyrėjos dienoraštis - po kiekvieno interviu būdavo užsirašomi pastebėjimai bei kylančios mintys. Ši tyrimo strategija yra neretai naudojama, siekiant sąžiningai reflektuoti apie asmenines patirtis ir nuostatas vykdant kokybinį tyrimą (Gough, 2017). Tyrėjos vedamas dienoraštis padėdavo reflektuoti apie kylančias mintis ir jausmus interviu metu ir po jų, taip pat aprašant pirmuosius bendrus įspūdžius apie duomenis. Tyrimo metu buvo pasitelkiamas tyrėjų trianguliacijos procesas (Creswell, 2014), reguliariai konsultuojantis su darbo vadove apie tyrimo procesą, transkribavimą, kodų ir temų generavimą bei analizę. Temos buvo peržvelgtos kelis kartus, siekiant kuo tiksliau ir efektyviau perteikti dalyvių patirtis.

4. REZULTATAI

Atlikus teminę analizę buvo identifikuotos 9 temos: *UŠ (ne)pasirinkimo priežastys (1 tema); UŠ privalumai ir iššūkiai (2 ir 3 temos); UŠ kaip gyvenimo būdas ir socializacijos šaltinis (4 tema); Visuomenės požiūris į UŠ (5 tema); UŠ ir mokyklos (6 tema); UŠ organizavimas (7 tema); UŠ ir valstybė (8 tema); Galima parama (9 tema)*. Toliau identifikuotos temos ir potemės aprašomos detaliau.

Iliustracija 1. Temų ir potemių žemėlapis

Iliustracija 1. *Temų ir potemių žemėlapis* (tęsinys)

4.1. UŠ (ne)pasirinkimo priežastys

Dalyvės įvardijo priežastis, dėl kurių jų šeimos nusprendė pasirinkti UŠ. Pagrindinės priežastys rinktis UŠ buvo karantino ribojimai ugdymo įstaigose, vaiko adaptacijos ugdymo įstaigoje sunkumai; neigiamas tėvų požiūris į mokyklą; ugdymo įstaigų nepasirengimas priimti SUP turinčius mokinius bei su tuo susijusios finansinės priežastys rinktis UŠ; ir galimybė ugdyti vaikus pagal tėvų vertybės. Iš kitos pusės, įvardintos galimos priežastys atsisakyti UŠ: socialinio bendravimo trūkumas arba karantino ribojimų atšaukimas ugdymo įstaigose, jei dėl jų šeima ir rinkosi UŠ.

4.1.1. UŠ dėl karantino ribojimų sukeltų pasekmių

Kelios dalyvės įvardijo, kad UŠ kelią pradėjo būtent karantino metu dėl nuotolinio ugdymo keliamų nepatogumų: „Tada dar buvo tas nuotolinis mokymas per karantinus, aš matydavau, kad jis visas erzindavosi tenai, ir mokytoja nelabai suvaldo situaciją. Ir galvoju, kiek dar gali tai tęstis?“ (D2b)

..... ir tada atsitiko korona ir tie pusė metų online jiems labai netiko. Netiko, nes buvo sunku susikoncentruoti, ta prasme mokslams tai nepakenkė, bet netiko ausims, smegenims, fiziškai buvo sunku. Prasidėjo tokios fizinės problemos su klausa, galvos skausmais ir visa kita (D7).

4.1.2. Neigiamas tėvų požiūris į mokyklą

Kita priežastis rinktis UŠ buvo neigiama nuostata į mokyklinį ugdymą: kai kuriais atvejais tai buvo pačių tėvų neigiama patirtis mokykloje: „Tai kai aš pati baigiau mokyklą, kai iš 12 klasės išėjau, mano jausmas buvo toks: mano vaikai į šitą vietą nepateks (juokiasi). Jo, ir net nenorėjau dalyvauti išleistuvėse, ta prasme man mokykla buvo bloga patirtis“ (D4).

Kelios dalyvės paminėjo triukšmingą mokyklos atmosferą: „Na, visų pirma tai tas triukšmas, kad labai blaško, nes mano vaikai abu tokie jautresni, tos nervinės sistemos jautresnės“ (D3)

4.1.3. Ugdymo įstaigų nepasirengimas SUP turintiems mokiniams

Mokyklos ne visuomet yra pasirengusios dirbti su SUP turinčiais vaikais:

Pastovūs skambučiai kad jūs kažką su tuo vaiku darykit, nu o ką aš darysiu? Tada jūs atsineškit popierius, tada maždaug jums nereikės nieko daryti. Mes gavom visas išvadas, visas diagnozes, atėjo, atnešėm PPT išvadas, ir niekas nepasikeitė. Vis tiek skambučiai, vis tiek jūs su tuo vaiku kažką darykit (D2b).

4.1.4. Finansiniai UŠ privalumai

Viena dalyvė pasakojo, kad dėl vaiko SUP finansiškai jų šeimai labiau apsimokėjo rinktis UŠ:

<... Ir abi privačios mokyklos pasakė: mes nesam specialiųjų poreikių mokykla, <....>. Mes neturim psichologo, neturim socialinio pedagogo, neturim specialiojo pedagogo, dar tokio anokio, tai mes tikimės, kad tėvai bendradarbiaus ir samdys. Tai aš tada pradėjau galvoti, gerai, mokykla tarkim kainuoja 500 į mėnesį, plus užklausinės veiklos, plus maistas, plus man samdyti bent pusę etato žmogų, tai gaunasi, kad 800-1000 yra mėnesinis mokestis mokyklai, <.....> tai galvoju, belieka tik UŠ. (D5)

4.1.5. Adaptacijos sunkumai ugdymo įstaigoje

Neretu atveju UŠ renkasi šeimos, kurių vaikai yra turėję adaptacijos sunkumų ugdymo įstaigoje ir jautėsi ten prastai, negalėdami iki galo adaptuotis:

Sūnusėjo tada į antrą klasę ir jam buvo sunku labai mokykloje pritapti, jam labai mokykla nepatiko. Ir kuo toliau, tuo matėm, kad sunkyn eina, ne geryn. <....> labai ta jam atmosfera mokykloje netiko. Triukšmo daug, o jisai ramus vaikas, jautrus toksai (D6).

Kai vaikai pradėjo lankyti darželį, jis niekaip nesiadaptavo. Turėdavo tokią stebėtojo rolę ir viską, ką per dieną sukaupdavo, išliedavo. Kažkaip matėm, kad netinka tas kažkoks būdas ir tai minčių kėlė ieškoti alternatyvų (D3).

4.1.6. Galimybė ugdyti vaiką pagal šeimos vertybes

Dar viena įvardyta priežastis rinktis UŠ buvo galimybė šeimai ugdyti vaiką pirmiausia pagal savo, o ne kažkieno kito, vertybes: „*Tai pliusas be abejo labai didelis, kad pats savo vaikui gali daryti vertybinę įtaką, ir kurti tą stuburą, pasakoti apie pasaulį ne iš kažkieno kito lūpų sužinoti, bet iš pačių savo tėvų.*“ (D4).

Visgi tyrime dalyvavusių dalyvių šeimų kelias UŠ yra įvairus - dviejų ir septynių kalbintų dalyvių vaikai savo noru grįžo į mokyklą, išbandę UŠ. Pagrindinės priežastys - socialinio bendravimo ir laiko su draugais trūkumas; norėjimas būti, kaip visi: „*Buvo tiesiog paaugliškas noras jau grįžti į sociumą ir taip sakant didesnę bendravimą ir didesnę erdvę, kur yra daugiau žmonių*“ (D7)

4.1.7. UŠ tinka ne kiekvienam

Kelios pašnekovės akcentavo, kad ši ugdymo forma tinka ne visiems vaikams ir šeimoms; taip pat UŠ bendruomenėje pasitaiko atvejų, kuomet pasirinkę šį ugdymo būdą dėl karantino ribojimų šiems pasibaigus grįžo į mokyklas:

Ir ypač po karantino, sakyčiau susidarė tokios dvi kategorijos, kodėl žmonės eina į tą UŠ, tai vieni eina iš idėjos, grubiai tariant, o kiti eina iš būtinybės. Vėlgi tai yra kita kategorija, ir tada tie žmonės būtent ieško ir mokytojų, ir korepetitorių, jau tada tėvai mažiau kažką daro. Ir tos kategorijos yra labai ryškios, ir ką mes pamatėm, tai kad tie, kurie atėjo sakykim iš poreikių, ten per karantiną pamatę, kad nėra tiems vaikams gerai toj mokykloj, jie vėliau sugrįžo į mokyklas (D3).

4.2. UŠ privalumai

Ši tema siekia apibendrinti dalyvių atsakymus apie išskiriamus UŠ privalumus. Ši ugdymo forma suteikia daug laisvės šeimoms laiko, mokymosi ir gyvenamosios vietos klausimais, taip pat kelios dalyvės pabrėžė, kad UŠ padeda kurti artimesnius santykius su vaikais, apsaugo nuo neigiamos aplinkos įtakos, ir tuo pat metu leidžia daug savarankiškumo. Svarbus ir UŠ lankstumas kalbant apie individualius vaiko poreikius. Toliau aptariamos šios temos potemės.

4.2.1. Artimesni santykiai šeimoje

Kelios dalyvės kaip vieną pagrindinių UŠ privalumų įvardijo artimesnius santykius su vaikais:

Čia tas toks sąryšis tarpusavio ir vaikų su tėvais tas ryšys yra stipresnis. Prie to paties būtų, kad vaikai yra atviresni suaugusiems. Jie į suaugusius žiūri visai kitaip. Ne tai, kad čia kažkoks mokytojas, kurio reikia bijoti ar kažko, ir tie santykiai visai kitokie (D3).

Pasak kai kurių dalyvių, UŠ padarė teigiamą įtaką visos šeimos tarpusavio santykiams atskirai, dėl laiko, praleidžiamo kartu, ir apskritai kiek kitokio gyvenimo būdo dėl UŠ:

Iš esmės tai stiprūs santykiai tarp narių šeimos ir mūsų, nes mes save išsibandę įvairiose situacijoje. Čia pavyzdys labai geras dalykas, tai pavyzdys karantino, tai

šėimos buvo priverstos pabūti vieni su kitais ir suprato, kad mūsų charakteriukai yra vis dėlto, mums sunku visiems (juokiasi). Tai sakyčiau mes mokam būt šeimoje vieni su kitais, taip, pasipykdami, taip, su iššūkiais, bet mes išmokome santykį palaikyti <.....>, sulaužyti tuos santykius jau yra labai sunku (D4).

4.2.2. Daugiau laisvės ugdymo procese

UŠ suteikia lankstumą planuojant ugdymo bei asmenines veiklas: „*Kad turėjom iš tikrųjų tokią situaciją, kad užsienyje gyveno močiutė, kuri sirgo ir ją reikėjo dažnai lankyti. Tai turėjom sąlygas ir galėjom dažnai išvažiuoti iš Lietuvos ir mokytis, kur mes esam.*“ (D7).

UŠ metu vaikas ir šeima gali mokytis tokiais metodais, kokie yra patogūs ir priimtini būtent jiems: „*Pavyzdžiui, vaikas mokosi matematikos ir taip įdomu jam, jis pusę metų mokosi tik matematikos. Ir mes jam tai leidžiam daryti, ir jisai tiesiog prisisunkia, jis pereina du metus į priekį tą vadovėlį ar pratybas ar kažką ir gali prie kažko kito eiti.*“ (D2a)

4.2.3. Galimybė susidaryti dienotvarkę

Kelios dalyvės pabrėžė šį UŠ privalumą -galimybę laisvai planuoti atostogas ir dienotvarkę: „*Galim keliauti, pavyzdžiui, ne vaiko atostogų metu. Galim atsikelti vėliau, kaip sakau, darželyje buvo labai sunkus tas rytinis išsiruošimas.*“ (D5).

<....>tai mūsų diena tai dažniausiai toks lengvas rytas prasidėdavo, mes viską kol apsiruošiam, kol apsitvarkom ir pavalgom, tai jau būna kokio 11 valanda.(D4).

4.2.4. UŠ planavimo ir efektyvumo aspektai

Kelių dalyvių paminėtas UŠ privalumas, kuomet mokymosi procesas namuose užtrunka trumpiau dėl individualaus dėmesio, tad vaikas dažnai supranta ir išmoksta medžiagą greičiau, nei mokykloje. Kitas aspektas, tai kad ugdant šeimoje nereikia užsiimti drausminimu taip dažnai, kiek tai daro mokytojai mokykloje dėl didelio mokinių skaičiaus:

Kas yra unikalų UŠ, kad tu tą pačią medžiagą atsisėdęs ramiai tą dieną, nusiteikęs, paskyręs tam laiko, tu ją išėini vietoj 6-8 valandų per dvi valandas, pusantros. Ir tavo vaikas, jeigu jisai skaito tekstą, jam nereikia laukti, kol visi klasiškai perskaitys. Kitas dalykas yra, tai kad tu tuo metu neužsimeri auklėjimu. Klasėje kiek laiko praeina, kol išsiaiškinama, kodėl Petriukas pastūmė Onytę, o tuo metu eina neva tai už nugaros lietuvių kalbos pamoka (D2b).

UŠ suteikia galimybę planuojant ugdymą atsižvelgti į vaiko emocinius, fizinius ir psichologinius poreikius: „*Į triukšmą sunkiau reaguoja, ir dar į tam tikrus dirgiklius, tai tikrai emociškai yra daug geresnis variantas ugdytis, nes kaip žinia, žmogus mokosi, kai jis yra ne stresinė, o ramios būsenos*“ (D5).

4.2.5. Ugdomas vaikų savarankiškumas

Savarankiškumas buvo įvardintas kaip vienas iš UŠ privalumų: pirmiausia, patys vaikai dažnai yra aktyviai įtraukiami priimant sprendimą dėl tokio ugdymo būdo: „*Ir dar tą pusmetį mes svarstėm su dukra, bet žodžiu nusprendė jinai, kad ji visgi nori mokytis namie.*“ (D6)

Kai kurie besiuogdantys šeimoje mokiniai jau nuo paauglystės neretai pradeda savo veiklas ir gali nuspręsti, kokie dalykai jiems bus labiausiai reikalingi: „*Nes yra vaikų, kurie žiauriai savarankiški ir brandūs ir jiems ta mokykla vienodai, nes jie vos ne jau verslininkai dabar. Ta prasme, ką jiems reikia, jie tą išmoksta.*“ (D3).

Akcentuojama, kad, vyresni vaikai ir paaugliai neretai prisiima atsakomybę už savo mokymąsi ir kitas veiklas:

<....> praktiškai 14 metų aš jau galiu jį (sūnų) paleisti gyventi visiškai savarankiškai. Nes jisai žino, kas yra disciplina, kada reikia keltis, kada mokslai, kada treniruotės ir niekada neskatindavau, kad va tau žinai jau treniruotė, tai būdavo jo atsakomybė. Mes savo vaikam leidžiame patirti tą tikrą gyvenimą (D2a).

4.2.6. Galimybė sustiprinti akademines žinias

Ugdantis šeimoje galima mokytis savo tempu bei pasikartoti jau išmokus dalykus: „*Galima buvo remtis į tuos pagrindinius dalykus be to, kaip sakant, informacijos fono, kuris yra nereikalingas. Tai davė vaikam iš tikrųjų porą metų ir pailsėti, ir sustiprėti savo akademinėse žinios.*“ (D7)

4.2.7. Galimybė kontroliuoti įtaką iš šalies

Patyčių problema UŠ bendruomenėje nėra tokia aktuali, kaip mokyklose: „*Jie mažiau tyčiojasi. Žiaurių patyčių pas mus tarp naminukų nėra*“ (D1).

Tėvai džiaugiasi patys galėdami ugdyti vaikų vertybes:

Tai plusas be abejo labai didelis, kad pats savo vaikui gali daryti vertybinę įtaką, ir kurti tą stuburą, pasakoti apie pasaulį ne iš kažkieno kito lūpų sužinoti, bet iš pačių savo tėvų. Tai čia ir plusas, ir tuo pačiu labai didelis motyvas, dėl vaiko vaikus pasilikome ugdyti šeimoje (D4)

4.2.8. Geresnė vaiko savijauta

Galiausiai, kaliose pašnekovės pabrėžė pagerėjusią vaikų fizinę ir/ar emocinę savijautą, perėjus prie UŠ: „*Kaip diena ir naktis, sako, kaip jis pasikeitė, koks jis susiregulavęs, toks jisai ramus, tikrai aš matau labai didelį pokytį*“ (D5)

Kitos dalyvės dukra ugdėsi šeimoje pusantrų metų, po jų grįžo į mokyklą: „*Savivertė (dukros) labai užaugo per tuos metus. Jinai tokia grįžo visiškai susiprėjus, atsigavus ir pakelta galva į tą mokyklą, ir dabar viskas yra gerai*“ (D6).

4.3. UŠ iššūkiai

Šioje temoje apibendrinti dalyvių atsakymai apie pagrindinius iššūkius, su kuriais susiduriama vykdant UŠ Lietuvos kontekste: finansinis klausimas; socializacijos užtikrinimas; papildomas darbas vykdant UŠ; disciplinos ir ribų išlaikymas bei UŠ kaip reiškinių naujumas Lietuvoje.

4.3.1. UŠ ir finansai

Dauguma pašnekovių pripažįsta, kad yra sunku derinti darbą pilnu etatu su ugdymu šeimoje, ypač jei vaikas yra jaunesnis ir ne toks savarankiškas: „*Iššūkiai tai aišku faktas, kad derinti su darbu. Priklauso aišku nuo vaiko pačio, nes vieni labiau savarankiški, kiti mažiau*“ (D1).

Viena iš dalyvių pasidalijo priešinga patirtimi, jog jai pavyko abi šias veiklas suderinti:

D2b: aš turėjau grįžti į darbą į tarptautinę kompaniją, kur tu dirbi nuo – iki, 8 valandas nepakeldamas galvos, ir vis tiek įmanoma ugdyti šeimoj, ir pasidėlioji tą laiką ir išeina tos tavo 2-3 valandos, gali paprastom dienom daryt labai mažai ir daugiau savaitgalį, arba vakare.

Kelios pašnekovės minėjo, kad, dirbant nepilnu etatu ar turint lankstų grafiką, derinti darbinę veiklą su UŠ yra įmanoma: „<....>jeigu esi dirbantis žmogus pilnu etatu, tai tikrai sunku tai padaryti. Bet jeigu esi lankstesnis ir turi savo grafiką kažkokį kitokį ir norą, tai yra kitaip“ (D7).

Kitas šios potemės aspektas - UŠ kai kuriais atvejais gali reikalauti papildomų išlaidų, priklausomai nuo to, kaip šeima renkasi procesą organizuoti:

D3: Nes be to, kad labai daug laiko skiri UŠ, tu arba mažai dirbi arba nedirbi ir negauni už tai pajamų. Ir dar skiri papildomai pajamų, ar tai literatūra, ar tie patys korepetitoriai ar mokytojai, ir būreliai papildomi, ar dar kažkokios edukacinės veiklos.

4.3.2. Socializacijos užtikrinimas

Socializacija ir UŠ šiame tyrime sudaro atskirą temą, kuri aprašyta toliau, tačiau kelios dalyvės pasidalino, kad ugdant šeimoje kartais reikia įdėti daugiau pastangų, užtikrinant vaiko socializaciją su ne jo šeimos nariais:

Turi dėti daugiau pastangų, kad vaikų socializaciją užtikrinti. Nes tu savaime suvoki, kad mes čia esam namie tarkim, keturiose mūsų atveju. Tai vaikas augdamas, ypač paauglystėj, nori draugų bendravimo, tada turi sukti galvą, kaip tą poreikį patenkinti (D3).

4.3.3. Daug darbo vykdant UŠ

Nepaisant visų privalumų, visgi UŠ vykdymas yra darbas, už kurį atsakingi pirmiausia tėvai. Interviu dalyvės buvo arba yra pagrindinės savo vaikų ugdytojos, tad UŠ užima nemažai laiko:

„Vaikas galbūt sugaišta mažiau, bet tu kaip mama kad surastum tuos resursus ir kažką pasiruoštum, tai turi pasistengti iš tikrųjų“. (D3)

Kita dalyvė pastebi, kad daug laiko atima būtent biurokratinis darbas - tėvai, ugdantys šeimoje, privalo pateikti ugdymo įstaigai veiklos ataskaitas, tai atima nemažai laiko: *„Nes tas ataskaitas supildyt reikia, tai pas mane būna, kad penktadieniais vietoj filmo sėdžiu apsikrovusi pratybomis, vadovėliais, pratybų sąrašais, ir pildau savaitines ataskaitas, už tris vaikus kol supildau, ką mes veikėm, tai yra ką veikti.“* (D1)

4.3.4. Disciplina ir ribos

Viena dalyvė įvardijo, kad ugdant šeimoje gali būti iššūkis palaikyti discipliną. Kita dalyvė teigė, kad jos kilo iššūkių vaikams priimant mamą mokytojos vaidmenyje:

Sunku vaikam yra priimti mane, kaip mokytoją. Ta prasme pakeisti, kad aš dabar mama, o dabar mokytoja. Tai šitoj vietoj reikėjo labai, reikėjo kelių rimtų tokių pokalbių, kad aiškiai nubrėžti ribą, kad šitoj vietoj aš esu mama, o šitoj mokytoja. (D7)

4.3.5. UŠ - naujas reiškiny

UŠ kaip reiškinio naujumas Lietuvoje – sukelia sunkumų dėl gairių ir informacijos trūkumo. Valstybės bei ugdymo įstaigos nepateikė pakankamai informacijos bei pagalbos ugdant šeimoje, tad tėvai gali jaustis palikti vieni: *„Bet kol kas čia yra visiškai naujiena, ir iš mokyklų niekas dar nežino, ką tu čia darai. Nei tėvai žino, ką jie daro. Nei mokyklos nesupranta, kas čia vyksta.“* (D6).

Taip pat dėl mažesnės bendruomenės nėra tiek daug žmonių, su kuo galima būtų dalintis patirtimi ar resursais:

<...> bendruomenė per maža. Jeigu būtų kokios 5 šeimos mūsų rajone, tai mes jau galėtume kažkokį bendrą sumanymą, projektą vystyti, ar keistis resursais. Tai bendraminčių trūkumas toksai pasijautė. O dabar kai jau vyresni vaikai yra, tai tas resursų trūkumas stipriai pasijautė, ne jeigu yra kelios šeimos, tai viena tarkim matematikos stiprėnsė, kita lietuvių kalboj, ir gali susikeisti mokymuisi savo vaikais, tai teko tiesiog ieškoti sprendimų, ką čia daryti, nes tos bendruomenės trūksta. (D4).

4.4. UŠ kaip gyvenimo būdas ir socializacijos šaltinis

Šioje temoje dalyvės dalinosi, kokią įtaką UŠ daro šeimos kasdienybei ir gyvenimo būdui, bei palietė socializacijos temą: UŠ bendruomenės vaidmuo socializacijoje bei UŠ suteikiama galimybė pasirinkti, su kuo vaikas ir šeima bendrauja ir kaip dažnai.

4.4.1. UŠ kaip gyvenimo būdas

Interviu metu ne kartą išsakyta mintis, kad UŠ nėra dar viena ugdymo forma, tai yra atskiras gyvenimo būdas, kuris daro įtaką šeimos gyvenimo įpročiams ir kasdienybei: „*UŠ pasidaro ne kaip dalis gyvenimo, tiesiog visas gyvenimo būdas tavo, visa šeima, visa aplinka apie tai formuojasi, bet tai yra labai gera ir labai natūralu. Ir visiškai iškrenta tas kažkoks ritmas tarp pirmadienio ir penktadienio.*“ (D2b).

Kelios dalyvės pabrėžė visos šeimos įsitraukimo į UŠ svarbą ir tai, kad šeima kartu dalyvauja socialinėje ir bendruomenės veikloje – tai irgi yra ugdymo dalis: „*Sekmadienis yra mūsų šeimos socialinės tokios veiklos diena, mes turime erdvėje sukūrę tokią grupelę, kuri susirenka, bendrauja su šeimomis.*“ (D4).

4.4.2. Socializacija UŠ bendruomenėje

Šeimos, pasirinkusios UŠ, dažnai linkusios užmegzti ryšius su kitomis bendruomenės šeimomis: „*<...> o kitas dalykas tai tų pačių homeschooler'ių bendruomenė, tai stengiamės tuo pačiu susitikt, kažkokius projektus daryt, kažkur kartu nuvažiuot ir bent kartą per savaitę kažkur ištrūkti ir palaikyti tas pažintis ir draugystes megzti.*“ (D3).

UŠ bendruomenė pristatoma kaip labai įvairi, joje yra skirtingų vaikų ir šeimų. Pačioje bendruomenėje yra įvairių iniciatyvų, kurių metu vaikai gali kartu mokytis ir bendrauti: „*Labai skatinam tą netgi vyresniųjų mokymą jaunesniems, ir mes turim toki projektą „Mokiniai moko”, kada vyresni mokiniai moko mažiuokus tiek skaityti, tiek anglų kalbos, ir tai puikai veikia.*“ (D2b).

4.4.3. Pasirinkimas, su kuo bendrauti

Vienas iš argumentų, kurį kai kurios dalyvės išsakė prieš esą nepakankamą vaikų socializaciją besiugdant šeimoje - priverstinė socializacija ne visuomet yra naudinga, o UŠ atveju šeimos ir vaikai dažnai turi galimybę pasirinkti, su kuo nori bendrauti ir kaip dažnai:

<...> aš tai matau, kaip didžiulį privalumą, kada vaikas ir šeima gali patys rintis, su kuo jie bendrauja, kiek jie bendrauja, kaip jie bendrauja. Tai vat ta priverstinė socializacija mokykloje, jina tikrai nieko neatneša gero ir ją tikrai labai bereikalingai sudievina <.....>. Kokia tai yra dovana vaikui, kai jis gali rinktis, su kuo bendrauti, kur ir kaip. Ir tada atsiranda ryšio kokybė, ką vaikas išmoksta iš vaikystės. Vaikas išmoksta pasakyti ne, aš jaučiu, kad man nepakeliui su tuo žmogumi, arba man neįdomu. (D2a).

Kita dalyvė akcentuoja tai, kad socializacijos kiekis priklauso nuo vaiko, bei kad svarbu kokybė, o ne kiekybė:

Vieni vaikai labai nori tos socializacijos, kiti kaip tik jos labai nenori. Mano vaikai pradinėse klasėse buvo visiškai intravertai, galima sakyti, tai jie labiau sakydavo, kad galim mes tiesiog būti namie ir niekur pas nieką nevažiuoti. Ta prasme jie nenorėdavo socializuotis ir aš juos traukdavau, kad jie bendrautų. <....> Net jei kartais jei pagal situaciją gauna mažiau, bet jie gauna jos įvairesnės ir kokybiškesnės. Ne priverstinės, kad va sėdėkit ir bendrauk šitą laiką su šitais žmonėmis, kurie tau patinka nepatinka ir neaišku, kokia situacija. (D3).

4.4.4. Socializacija tarp kitų žmonių

Vaikai gali būti socializuojami bendraujant su draugais, kaimynais, giminaičiais, vasaros stovyklose, renginiuose, ne tik mokykloje: „Jie tiesiog bendraudavo su savo draugais, savaitgalį važiuodavom pas senelius, aplinkoj ten pusbroliai pusseserės, žodžiu užtekdavo jiems bendravimo.“ (D7).

4.5. Visuomenės požiūris į UŠ

Šioje temoje aprašytos dalyvių mintys apie visuomenės ir aplinkinių žmonių reakcijas ir požiūrį į UŠ. Dalyvės sutinka, kad informacijos apie šią ugdymo formą dažnai trūksta ir žmonės reaguoja skirtingai – nuo pritarimo iki visiško atmetimo. Kai kurios dalyvės pasakojo, kad UŠ kartais renkasi žmonės, mąstantys nestandartiškai, tad jų aplinka dažnai būna panaši ir tokiu atveju konfliktų dėl UŠ nekyla, kitaip nei su žmonėmis, manančiais, kad ugdymas įmanomas tik mokykloje.

4.5.1. Visuomenė mažai žino apie UŠ

Plačioji visuomenė ir net valdžios atstovai Lietuvoje dažnai nėra daug girdėję apie UŠ: „*Jau keturi metai, kaip UŠ legalus, ir aš manau, kad per mažai informacijos yra dar. Dar švietimo ministerijoj ir visur kilnoja antakius, kas čia yra.*“ (D2b).

4.5.2. Teigiamas arba neutralus aplinkinių požiūris

Dalis pašnekovių pastebėjo, kad reakcija būdavo teigiama arba neutrali: aplinkiniai gali nustebti, tačiau priima tokį šeimos pasirinkimą ir spaudimo nedaro:

Šokas toksai, kad kaip jūs čia taip, ne taip, kaip visi. Bet kita vertus, aš pati visą laiką buvau ne tokia, kaip visi, aš visą laiką nestandartinius gyvenime sprendimus priiminėjau, tai ir su vaikais tas pats, šiek tiek stebino, bet su laiku apsiprato. Mato, kad tai yra mūsų gyvenimas, mūsų pasirinkimas ir tiesiog susitaikė su tuo. (D3).

Kita dalyvė dalinosi, kad jos pažįstami dažnai reiškė susižavėjimą tuo, kad ji ugdo vaikus pati: „*Šiaip mano aplinka iš tokių, kur sakydavo wow, tau medalį reikia duoti, nes aš tai negalėčiau namuose sėdėt su vaikais ir juos mokinti.*“ (D7).

Kartais artimieji, matydami, kaip UŠ veikia vaiką, priima tokį ugdymo būdą ir jam neprieštarauja: „*Buvo uošvis atvažiavęs, ir pamatė, kiek tas vaikas visko moka, ir smuiku groja, tai tikrai, manau, patenkinti, nieko nesako.*“ (D5).

Tiesa, jei šeimos aplinka yra panašių požiūrių - požiūris dažnai būna teigiamas ir neaiškumų nekyla. Taip pat pastebima, kad aplinkinių reakcija į UŠ kartais priklauso nuo pateikimo:

Bet vėlgi labai priklauso, kaip tu tai pateiki, aš kadangi neslepiu, o pateikiu, kaip čia faina, ir mano dukra draugėm pateikia, kaip čia faina, tai tada ir žmonės nežinau, ką

viduj pagalvoja, bet nedrįsta tau į akis taip rodyt. O dabar paskutinius metus aš vis daugiau sutinku žmonių, kuriems pasakau, kad ugdomės šeimoj, tai atsako, kad kažką girdėjo, mano ten kažkoks kaimynas kažką... Jau nebėra to tokio šoko. (D2b)

Daugiausia mano pačios ratas, sociumas, tai yra žmonės, kurie viską priima, labai retai kada kas, nebent kažkur atsitiktinai susipažįstam ir pasisakai, tai tada gali būti visokių reakcijų, tai dažnu atveju apie tai net nepasisakau susipažįstant su nauju žmogumi, tai iš esmės tikrai labai mažai negatyvios reakcijos turėjom, ant rankos vienos pirštų galiu suskaičiuoti, ir labai gerai juos atsimenu (juokiasi). (D4)

4.5.3. Neigiamas aplinkinių požiūris ir reakcija į UŠ

Aplinkiniai ne visuomet priimdavo šeimos apsisprendimą nevesti vaikų į mokyklą:

<....>teko atstovėti mano giminių rate, buvo labai daug nesupratimo, nepalaikymo. Nors aš bandžiau aiškinti, vežiau į Angliją rodyti, kaip atrodo mūsų pamokos, kaip atrodo bendruomenė. Ir vis tiek mum kvietė Vaikų Teises net tris kartus, (D2a).

Pasak pašnekovių, žmonės dažnai turi išankstines neigiamas nuostatas apie UŠ kaip neproduktyvų ir neparuošiantį gyvenimui: „Kad jie nieko neišmoks. Gyventi nesugebės, nesugebės gauti darbą, neįstos kažkur mokytis. Išankstinė nuostata yra tokia, kad jie vat sėdi namie, nieko neveikia, nieko nesimoko.“ (D1).

Pasak dalyvių, kartais visuomenės primetamas jausmas, kad darai kažką blogai ir neteisingai: „Bet tas jausmas. Kad tu esi kitoks ir kad tu kažką blogai darai yra primestas, primetamas iš visuomenės, todėl kad tai juos verčia keistis.“ (D2a)

4.6. UŠ ir mokyklos

Lietuvoje, norint ugdyti vaikus šeimoje, būtina sudaryti sutartį su ugdymo įstaiga. Dalyvės dalijosi kriterijais, kuriais vadovavosi renkantis mokyklą. Paaiškėjo, kad UŠ šeimos dažniau atkreipia dėmesį į privačias mokyklas dėl lankstesnio jų požiūrio į procesą bei galimybės geriau atliepti tokių šeimų poreikius. Kai kurios dalyvės atsakė, kad pirmiausia mokyklą rinkosi pagal vertybes ir tai, kiek mokykla yra orientuota ir susipažinusi būtent su UŠ. Šioje temoje išryškėjo dvi potemės.

4.6.1. Valstybinės bei privačios mokyklos

Visos interviu dalyvės teigė, kad teikė pirmenybę sutarčiai su privačia, o ne valstybine ugdymo įstaiga:

D5: Valstybinių net nesvarsčiau, nes problema, tiek iš savo bendruomenės narių žinau, kas pasirinkęs valstybinę, vis tiek labai juntą tą tokią... Kaip pasakyt, sisteminį mąstymą, kad jie nesupranta iki galo, kas yra UŠ <....>. Apraše yra, kad mes turime vadovautis BUP, o kaip mes tai padarysim, tai gali vaikas ir ant galvos atsistojęs ta prasme matematiką mokyti. Nėra nustatyta, kaip mes turim viską išmokyti, o kai esi su valstybine mokykla, jie labai nori tave patikrinti, kaip tu mokaisi. (D5)

Pasak interviu dalyvių, privačios mokyklos šiuo klausimu yra lankstesnės, lengvesnė komunikacija tarp mokyklos ir tėvų, nes tokios mokyklos dažnai turi atskirą asmenį, koordinuojantį UŠ:

Tai buvo valstybinė mokykla ir vėlgi turėjom sunkumų bendradarbiaujant su valstybine mokykla, dėl ko teko pakeisti pasirinkimą į privačią mokyklą, tiesiog lankstesnis požiūris, patogiau susitarti visais įmanomais klausimais. O privačios mokyklos daro taip, kad yra vienas žmogus, kuris tvarko ugdančius šeimoje, su juo ir bendrauji, ir nereikia su 13 mokytoju atskirai (juokiasi) dėtiotis. (D4).

4.6.2. Mokyklos pasirinkimas

Pašnekovės kalbėjo apie mokyklos vertybių svarbą bei galimybes atliepti būtent UŠ šeimų poreikius, renkantis ugdymo įstaigą: „*Tai rinkomės pagal vertybes. Mes patys esam krikščionys ir mes rinkomės krikščionišką mokyklą, tiesiog tos vertybės mums artimesnės buvo.*“ (D3).

Svarbu, kad mokykla turėtų UŠ koordinatorių ir patys darbuotojai turėtų UŠ patirties, taip pat gauti iš mokyklos palaikymą, tačiau be didelės proceso kontrolės:

Ir aš teikiu prioritetą tiem žmonėms, kurie idealiau atveju patys ugdo šeimoje. Tai mūsų mokykla paskyrė tą komandą mamų, kurios pačios ugdo šeimoje, ir jos supranta tave iš pusės žodžio. Ir suteikia ir laisvės, ir duoda atsakomybės ir vėlgi, aš norėjau to tokio palaikymo, bet nenorėjau per didelio kišimosi, kad man būtų nurodyta, kad tu turi mokyti tik taip ir ne kitaip, tikrai iš to vadovėlio. (D5).

4.7. UŠ organizavimas

UŠ gali būti planuojamas ir organizuojamas skirtingai. Svarbu suprasti, kad ši ugdymo forma dažnai skiriasi nuo mokymosi mokykloje ir gali atrodyti visiškai kitaip: šeimos dažnai ieško mokymosi būdų, kurie tinka konkrečiai jiems ir išbando skirtingus; lankosi edukacijose ir muziejuose; naudoja tiek tradicinius vadovėlius, tiek medžiagą internete. Svarbiausi UŠ organizavimo ypatumai yra lankstumas ir prisitaikymas prie vaiko ir šeimos poreikių.

4.7.1. UŠ gali skirtis nuo ugdymo mokykloje

UŠ nėra „mokykla namuose“ - ugdymas šeimoje gali atrodyti visiškai kitaip: „*Ugdymas šeimoje pirma nėra mokyklos pernešimas į namus.*“ (D2a)

Šeimos UŠ organizuoja labai skirtingai, tad sunku susidaryti bendrą vaizdą, kaip gi tiksliai UŠ turėtų atrodyti.

O jeigu tinka, tai visi būdai yra teisingi, ir šeimos mokosi ir su korepetitoriais, ir be vadovėlių, ir su pratybom. Didmiesty, vienkiemy, keliauja, nekeliauja, labai skirtingai. Ir kiekvienos šeimos tas ugdymas yra kelias, tai nėra statiška. (D2a).

UŠ gali suteikti galimybę atsitraukti nuo plačiai priimtų švietimo ir pamokos standartų, nes nėra aiškių taisyklių, kokios turi būti pamokos:

Nes gaunasi taip, kad pirmą pusmetį dar yra standartas galvoj, kad yra pamoka 45 minutės, po to pertrauka, po to ten tas. Prireikė laiko susivokti, kad vaikai nėra klasėje, kad tai nėra grupinis darbas ir kad asmeniniam darbui nereikia tų 45 minučių. (D7).

4.7.2. Šeimą įtraukiantis procesas

Kelios dalyvės pastebėjo, kad jų šeimose būtent jos yra pagrindinės savo vaikų ugdytojos: „*Aš dariau viską pati, aš tiesiog pastebėjau, kad turiu tam pakankamai žinių.*“ (D7).

Visgi svarbu, kad UŠ dažnai tampa visą šeimą įtraukiančiu procesu – vaikas mokosi iš kitų šeimos narių per projektus, bendras veiklas.

Man tai patinka, aš pavadinkim kaifuoju nuo to, nes man smagu matyti, kaip vaikai mokosi, man pačiai smagu sužinoti ir kad mes kartu kažką darom, kažkokių projektus sugalvoti ir pasidalinti su kitais ta patirtim. Visas tas procesas man patinka. (D3).

Svarbu, kad ugdydami šeimoje, tėvai patys turi nuolat tobulėti: „Šitą kelią pasirinkus čia yra kaip sakiau gyvenimo būdas. Tai kaip žmogus, tu nori nenori, turi ugdyti ir save. Turi mokytis ir kantrybės, ir empatijos. <....> turi būti geriausia savo versija.“ (D5).

4.7.3. Ugdytas(is) per skirtingas veiklas

UŠ leidžia būti itin lankstiems, pasirenkant mokymosi būdus ir veiklas ir žvelgti į ugdymą holistiškai:

Ne visas dienas nes akademines turėdavom, tai vat keturias dienas per savaitę būdavo akademiniai dalykai, nes paskui dar kažkur mes važiuojam, kokią išvyką pasidarom kokiai dienai. (D4).

Mano vyras šiaip yra informatikas, tai jie ten žiūri įvairius IT dalykus, matematikos aiškinasi, žaidžia stalo žaidimus su mano vyru, skaičiuoja iki 1000, kaip sudėti tą sumą. Tai daug tokių patyriminių veiklų ir įsijungia kiti žmonės. Muzika tai būrelis, sportas irgi per būrelius. (D5).

UŠ yra procesas, kuris vyksta nuolat ir gali reikalauti kūrybiško požiūrio į mokymąsi:

Tam pačiam lauke susigalvoji, ką veikti, na aš maždaug galvoj laikydavau, kokias temas jiems reikia mokintis, tai tada integruoji. Istorija, geografija, matematiką tą pačią. Anglų kalbą galų gale. Galima angliškai kalbėti visą dieną. (D7).

Mokymosi būdai gali keistis, priklausomai nuo vaiko ir šeimos poreikių. UŠ yra nuolatinis procesas, kurio metu nuolat ieškomos ir išbandomos naujos mokymosi metodikos ir sistemos: „<...>tai tie pirmi metai man taip pralėkė, aš net nesusipėjau pajauti, kur jie pralėkė, nes mes vis bandėm ir adaptavomės, bandėm ir adaptavomės. kažkas neveikia, ieškom, gal pabandom kitaip.“ (D6).

4.7.4. Mokymosi resursai

Vaikai UŠ metu naudoja skirtingus resursus mokymuisi: vadovėlius ir pratybas, įvairias *online* platformas ir interneto resursai - vaizdo įrašai ir netgi informacija iš socialinių tinklų:

Ir vat dešimtos klasės biologija pas ją puikiai ten tas testas atliktas. Ir aš kažkaip nelendu labai į jos mokymąsi, sakau o tu iš kur čia tuos dalykus žinai. Ai tai čia sako, kai apie nagus domėjauisi, iš to paties YouTube'o, TikTok'o, kai jinai renkasi tą informaciją iš medicininės pusės, tai labai stipriai pasidengia biologija, ten ta pati ląstelė, dar kažkas. Tai vat jai nereikia sėdėti prie to vadovėlio ir rezultatas tai tas pats, bet tikrai lieka. (D2b)

Pašnekovės dalinosi, kad internete yra nemažai mokymosi medžiagos įvairiomis temomis ir kalbomis:

Yra dabar ir tam pačiam YouTube visokių dalykų, buvau radusi keletą kanalų rusų kalba, mano vaikai moka. Per koroną labai daug susikūrė kanalų, kur ir matematika, ir fizika, ir chemija. Būdavo atskiros pamokos, kur jie galėjo pasižiūrėti tiesiog video. (D7.)

Tyrimo dalyvės akcentuoja, kad naudoja Bendrąsias ugdymo programas (BUP) ugdymo planavimui bei patikrinimui, ką vaikas išmoko:

D3: Aš paprastai vasarą susidarau planus pagal bendrąsias ugdymo programas, peržiūriu ugdymo medžiagą, tiek vadovėlius, tiek kažkokią edukaciją, tiek muziejus, ką mes galime nuveikti ir pasipildyti tą bazę ku, ir tuos planus susidarius eini po vieną punktą ir žymiesi, ką padarei ir ko nepadarei. Vaikams aš tokius padarau, kur jie braukosi, ką jie išmoko ir ko neišmoko. (D3).

4.7.5. UŠ dienotvarkė

Kelios dalyvės akcentavo būtent galimybę patiems planuoti ir keisti dienotvarkę pagal savo poreikius kaip vieną iš pagrindinių UŠ privalumų. Ugdantis šeimoje, dienos ritmas gali atrodyti kitaip, nei einant į ugdymo įstaigą:

Čia yra irgi toksai dalykas skirtingas, nes kiekvienais metais jeigu keičiasi ir šeimos kažkokios aplinkybės, vaikų skaičius ar klasės, tas labai daro įtaką, kokia išsivysto tu

metų diena (juokiasi). <....>kokia bus dabar diena, irgi nežinau, nes naujas vaikas, naujagimis, yra pradinukų, yra vyresniųjų, tokios situacijos dar pas mane nebuvo, tai ištis kursis kažkokios naujos vėžios. (D4).

Pašnekovės dalinosi, kad stengiasi įtraukti į dienos ritmą laiką fizinei veiklai ir išėjimui į lauką: „<...>laukas, daug lauko iš tikrųjų pas mus būdavo, ypač jei vasara, pavasaris, ruduo. Na ir žiemą iš tikrųjų būdavo trys – keturios valandos lauke.“ (D4).

Šeimos dienotvarkė gali būti mobili, planuojant veiklas pagal tos dienos aplinkybes ir vaikų nuotaiką: „Lankstumas būdavo, nes kartais atsikelia vaikas be nuotaikos, ir nu niekaip. Tai gerai, tada randi kažkokią kitą alternatyvą, pasižiūri tada. Labiau norisi į lauką, tada fizinių dalykų kažkokių padarai.“ (D7).

Akademines veiklas, ugdantis šeimoje, dažnai užima mažiau laiko, nei mokykloje. Vaikai, atlikę reikiamas veiklas tą dieną, gali turėti daugiau laisvo laiko: „Iš esmės būdavo 3-4 valandos per dieną intensyvaus darbo, o po to – laisvas laikas, ką jie nori, tą jie daro.“ (D7).

4.7.6. Kitų žmonių įsitraukimas ir savarankiškumas

UŠ metu vaikai, ypač vyresni, gali iš dalies mokytis ir dirbti savarankiškai: „Mano tikslas buvo išmokyti juos mokytis patiems, tai tas tikslas sakyčiau 80% pasiektas ir daug kas jiems gaunasi patiems, tai mano dabar fokusas mažieji.“ (D4).

Visgi pašnekovės pabrėžia, kad svarbu įtraukti į procesą kitus žmones, iš kurių vaikas taip pat galėtų mokytis: „Ateina laikas, kai turi suvesti su kitais ugdytojais savo vaikus ir pasitikėti, ir leisti ir rinktis. Net ne ribotumas, bet momentas, kai supranti, kad ne viskas tavo rankose, ir turėtų ir tas žmogus gebėti priiminėti ir savo sprendimus.“ (D4).

Kalbintos pašnekovės kol kas korepetitorių savo vaikams nesamdė, arba samdo vieną - du atskiriems akademiniams dalykams.

4.8. UŠ ir valstybė

Interviu dalyvės dalijosi savo nuomone apie valstybės santykį su UŠ. Lietuvoje valstybės įsitraukimas į UŠ yra gana didelis, ir kai kuriais atvejais tai kelia nepatogumų bei transliuoja

išankstinį neigiamą valstybės požiūrį į ugdančius šeimoje. Ugdymas šeimoje dažnai sukelia įvairių reakcijų, nes skatina pažiūrėti į priimtas ugdymo normas iš kitos pusės.

4.8.1. Valstybės politika UŠ atžvilgiu apsunkina procesą

Pasak vienos iš dalyvių, Lietuvos įstatymai uždeda per daug papildomų saugiklių ir valstybė yra labai įsitraukusi į ugdymo proceso reguliavimą ir kontrolę: „*Anglijoje išeiti iš mokyklos į UŠ yra labai paprasta, o Lietuvoje labai daug saugiklių uždėta nereikalingų, mano nuomone.*“ (D2a).

Taip pat paminėta nepatogi ir nelogiška dokumentų, norint pasirinkti UŠ, pateikimo tvarka:

Kas dar yra visiškai nelogiška ir niekur kitoj šalyje to nėra, tik Lietuvoje – dokumentus tėvai dėl UŠ privalo pateikti iki birželio 1 dienos. Tai yra labai nepatogu ir labai nelogiška, nes vaikas dar mokosi mokykloje iki birželio 20, o tėvai turi jau surinkti popierius ir pateikti naujai mokyklai. Po birželio 1, kad vaikas nuo rugsėjo pradėtų mokintis, tu jau negali pateikti. Ir tada tu visus metus lauki, kad vėl galėtum papulti į UŠ. (D2b).

4.8.2. Nepasitikėjimas ugdančiais šeimoje

Kelios pašnekovės dalijosi, kad valstybė kartais demonstruoja nepasitikėjimą ugdančiais šeimoje tėvais ir iš anksto žiūri į juos, kaip į neatsakingus asmenis, nesirūpinančius vaikais, o privalomi socialinių darbuotojų apsilankymai yra nemalonūs:

Esmė tame, ko jokioj šaly nesu irgi sutikus, kad tu turi pateikti mokyklai pažymą iš vaiko teisių, kad šeimoje nebuvo taikyta atvejo vadyba. Plius tu turi važiuoti į šeimos namus, apžiūrėti, kad šeima gyvena, kaip vaikas mokosi, ko niekur nėra, kad mokytoja pas tave ateina, ir žiūri, kaip tu čia gyveni – ar tu gerai gyveni, ar negerai. Tai yra toksai orumo įžeidimas iš tikrųjų. Vyriausybė žiūri į UŠ ir šeimą iš karto su nepasitikėjimu ir tam tikru stereotipu, ir šitoj vietoj aš manau, kad tai yra labai neteisinga. <....> O požiūris valstybės į ugdančius šeimoj, tai kad tai yra tie prasigėrę asocialūs tėvai, kurie tingi atsikelti nuo sofos ir nuvežti vaiką į mokyklą, tai jie pasirenka ugdyti šeimoj. (D2a).

Ugdantys šeimoje teigia, kad norėtųsi daugiau pasitikėjimo iš valstybės ir ugdymo įstaigų: „<....> labiausiai ir pasijautė, kad trūksta pasitikėjimo <....>. Tai labiausiai iš valstybės to pasitikėjimo norėtųsi.“ (D3).

4.8.3. UŠ verčia visuomenę keistis

Viena dalyvė išsakė mintį, kad UŠ yra didžiaja dalimi nepatogus dėl naujo požiūrio į ugdymą: „Bet tas jausmas, kad tu esi kitoks ir kad tu kažką blogai darai yra primestas, primetamas iš visuomenės, todėl kad tai juos verčia keistis. Tas pats, kai moterys pradėjo balsuoti, arba moterys pradėjo dėvėti kelnes <...>.“ (D2a).

4.9. Galima parama

Interviu dalyvės atsakė, kokios pagalbos ir resursų joms trūksta iš valstybės, vykdant UŠ. Išryškėjo kelios problemos: kai kurios pašnekovės teigė, kad joms nieko netrūksta. Iš tų, kurios įvardijo, kad papildoma parama būtų reikalinga, dalis teigė, kad didžiausia pagalba būtų daugiau pasitikėjimo, taip pat ir daugiau laisvės ugdant šeimoje. Kai kurios motinos norėtų turėti galimybę taikyti nemokyklinio metodo, kurį Lietuvoje taikyti sudėtinga dėl UŠ reguliuojančių įstatymų. Taip pat minėta finansinė parama ugdantiems šeimoje, pvz.: didesnis mokinio krepšelis ar apmokėtas PSD tais atvejais, kai dėl UŠ nėra galimybės dirbti.

4.9.1. UŠ normalizavimas

Dalyvės išreiškė norą, kad visuomenė žiūrėtų į UŠ kaip į vieną iš alternatyvių lygiaverčių pasirinkimų vaiko ugdymui: „Aš labai viliuosi, kad šis pasirinkimas daugeliui šeimų, taps ne tai, kad išbandė mokyklą ir nusivylė, bet bus tiesiog vienas iš lygiaverčių pasirinkimų.“ (D5).

4.9.2. Daugiau laisvės ir pasirinkimo

Pasak pašnekovių didžiausia pagalba būtų labiau pasitikėti ugdančiais šeimoje ir neskatinti neigiamo diskurso šia tema:

Visų pirma didžiausia pagalba būtų netrukdyti ir negąsdinti, kai dabar buvo paskutinis kažkoks interviu su UŠ asociacijos vadove, ir kalbėjo švietimo

viceministras, ir buvo pasakyta, kad mes neturim surinkę duomenų apie UŠ, bet nėra čia kažkoks labai skatintinas dalykas, mes čia kardymo priemonės kažkokias, mes čia tikrinsim. Tai va šitas labai nepadeda dalykas, tarsi ir supriešinama visuomenė, vietoj to, kad pasidžiaugt. (D5).

Taip pat kelios dalyvės kalbėjo, kad norėtų taikyti nemokyklinimo metodą: „Aišku norėtusi daugiau tos laisvės, nes visų naminukų svajonė yra unschooling'as, tai yra Amerikoje taikoma sistema, kur jie leidžia vaikams mokytis nesilaikant bendrosios ugdymo programos.“ (D1).

4.9.3. Finansinė pagalba

Kelios pašnekovės dalijosi, kad būtų prasminga padidinti mokinio krepšelio sumą, kuri yra skiriama besiuogdantiems šeimoje vaikams:

<...> tai yra krepšelis mokinio, kuris yra gerokai mažesnis ugdomiems šeimoje vaikams. Ir iš vienos pusės tai atrodo logiškai, nes nėra mokytojų, kurie su tais vaikais dirba ir kuriems reikia mokėti atlyginimą ir panašiai. Kita vertus jeigu Lietuva pasirinko tą sistemą, kad šeima nėra visiškai paleidžiama daryti, ką nori ir mokykla juos kuruoja, tai mokyklai visgi reikia resursų kokybiškai kuruoti tą šeimą. (D2a).

Kelios dalyvės pasisakė už mokinio krepšelio skyrimą šeimai, o ne mokyklai UŠ atveju, nes dažnai būtent tėvams tenka pagrindinė finansinė atsakomybė už vaiko ugdymą: „Taip, tai darbas, tu dirbi, o kažkas gauna už tai algą, o tu tai darai nemokamai, ir dar pildai krūvą ataskaitų.“ (D1).

Visgi mokinio krepšelio skyrimas tėvams gali paskatinti piktnaudžiavimą, pasak vienos iš pašnekovių, tad galima daryti prielaidą, kad UŠ bendruomenėje šiuo klausimu nėra vieningos nuomonės:

Ta prasme, man atrodo, iš to būtų daugiau žalos negu naudos, taip plačiąja prasme. Taip, būtų aišku labai smagu, jeigu kažką tau skirtų. Bet labai iš karto atsiveria durys piktnaudžiavimui iš tikrųjų, su lietuvišku mentalitetu aš tikiu, kad atsirastų tikrai šeimų, kurios pasinaudotų tuo. (D3).

Kita dalyvė pasidalino, kad būtų naudinga apmokėti PSD ugdantiems šeimoje tėvams, kurie neturi galimybės šios veiklos derinti su darbu: „Ir bent jau man, kaip ugdančiai šeimoje ir šiuo metu

nedirbančiai mamai, neturinčiai savo finansinių pajamų, būtų pagalba pratęsti privalomą sveikatos draudimą.“ (D5).

4.9.4. Resursų kūrimas

Naudingas būtų prieinamų edukacinių centrų steigimas ugdymosi tikslams:

<...>kad valstybė tikriausiai galėtų imtis tokių projektų, padaryti edukacinius centrus, tokie randasi jau po truputį, kur yra bazė visokių priemonių, kurių tu negali turėti namuose, pavyzdžiui, chemija. Tu visko nenusipirksi. Medžiagų, mėgintuvėlių ir visa kita. (D4).

4.9.5. Dėmesys bendruomeninėms mokykloms

Viena pašnekovė pasidalino, kad svarbu yra finansuoti ir neuždaryti nedidelių privačių bendruomeninių mokyklų, nes būtent jos dažnai teikia UŠ kuravimo paslaugas:

Bent jau tų bendruomeninių mokyklų neardyti, nes tos bendruomeninės ir nepelno siekiančios dažniausiai suteikia UŠ. Nes buvo pernai seime suorganizuotas visas renginys bendruomeninių mokyklų išsaugojimą, nes norėjo joms nutraukti finansavimą. (D5).

4.9.6. Pagalbos netrūksta

Kelios pašnekovės į klausimą apie galimą pagalbą atsakė, kad, jų nuomone, jokios papildomos pagalbos iš valstybės vykdant UŠ netrūksta: „*Nežinau, man tai netrūksta jokios pagalbos, atvirai. Tikrai netrūksta ir aš net nepretenduoju <...>.*“ (D3).

5. REZULTATŲ APTARIMAS

Šio tyrimo rezultatai leidžia geriau susipažinti su motinų, pasirinkusių UŠ kelią, kasdienybę ir patirtis Lietuvoje. Išanalizavus duomenis, išryškėjo devynios temos: *UŠ (ne)pasirinkimo priežastys; UŠ privalumai ir iššūkiai; UŠ kaip gyvenimo būdas ir socializacijos šaltinis; Visuomenės požiūris į UŠ; UŠ ir mokyklos; UŠ organizavimas; UŠ ir valstybė; Galima parama*. Visos temos turėjo potemes ir išryškino skirtingus dalyvių patirčių aspektus.

Tyrimo rezultatai parodė, kad UŠ pasirinkimą lemia priežastys, susijusios tiek su vaiko ir šeimos poreikiais bei vertybėmis, tiek su išorinėmis aplinkybėmis (pandemija, tradicinės mokyklos netinkamumas). Dalyvių įvardintos priežastys rinktis UŠ iš dalies atspindi kitų šalių tendencijas – tai galimybė geriau prisitaikyti prie vaiko poreikių, mažiau patyčių bei vertybinis ugdymas šeimoje, taip pat ugdymo įstaigos neatitikimas tėvų lūkesčiams - vaiko sunkumai adaptuojantis ugdymo įstaigoje ir alternatyvų paieška, geresnės galimybės atliepti specialiuosius ugdymosi poreikius, jei vaikas tokių turi (Neuman, 2019).

Kaip pastebi tyrimo dalyvės, ne visuomet ugdymo įstaigos yra pasiruošusios SUP turinčių vaikų ugdymui. Įdomu ir tai, kad 5-ių iš 7-ių tyrimo dalyvių vaikai prieš išeinant į UŠ yra lankę ugdymo įstaigą. Tyrimai, atlikti JAV rodo, kad apie 50% vaikų ir paauglių, ugdomų šeimoje, yra anksčiau lankę ugdymo įstaigą - taigi sprendimas pereiti į UŠ neretai priimamas, susidūrus su tam tikrais sunkumais mokykloje (Morse ir Bell, 2018), (Neuman, 2019). Panašią patirtį turėjo ir dauguma šio tyrimo dalyvių. JAV atlikti tyrimai rodo, apie 15-20% besiuogančių šeimoje vaikų ir paauglių turi specialiųjų ugdymosi poreikių - tėvai neretai dalinasi, kad tradicinė švietimo sistema ne visuomet gali atliepti šiuos poreikius, ir pasirinkus UŠ šiems vaikams galima suteikti kokybiškesnį ugdymą (Morse ir Bell, 2018). Neigiamos vaikų ar pačių tėvų patirtys, susijusios su mokykla, neretai skatina ieškoti alternatyvių ugdymosi būdų (Neuman ir Guterman, 2019).

Kita UŠ pasirinkimo priežastis, nurodyta šio tyrimo dalyvių, buvo finansiniai UŠ privalumai, ypač jei vaikas turi specialiųjų ugdymosi poreikių ir jam reikia papildomos pagalbos - valstybinės mokyklos ne visuomet turi pakankamai resursų, o privačios gali prašyti tėvų patiems samdyti papildomus specialistus. Į tai atsižvelgdami tėvai kai kuriais atvejais renkasi UŠ kaip mažiau kainuojančią alternatyvą. Šią priežastį iš dalies galima susieti su anksčiau išsakyta nuomone apie Lietuvos švietimo sistemos netobulumus bei nepasirengimą SUP turinčių mokinių ugdymui. Užsienio literatūroje finansinė nauda nėra plačiai aprašyta priežastis rinktis UŠ, kaip ir šios ugdymo

formos pasirinkimas dėl karantino ribojimų. Tai yra gana unikalus fenomenas, nes UŠ Lietuvoje buvo legalizuotas būtent karantino metu. Rezultatai pabrėžia didelius karantino ribojimų bei nuotolinio ugdymo keliamus nepatogumus, tad UŠ kai kurioms šeimoms tapo laikinu sprendimu karantino aplinkybėmis. Užsienyje daryti tyrimai indikuoja tėvų nepasitenkinimą vaikų nuotoliniu mokymusi per karantiną dėl per didelio laiko prie ekranų bei padidėjusio nuovargio bei stimuliacijos (Scarpellini ir kiti, 2021), taip pat buvo pastebėtas UŠ pasirinkusių šeimų skaičiaus augimas valstybėse, kur ši ugdymo forma yra legali (Duvall, 2021).

Kalbėdamos apie UŠ privalumus, dalyvės įvardijo tokius dalykus kaip mažesnis patyčių mastas tarp besiuogančiųjų šeimoje; laisvė planuojant ugdymo procesą bei šeimos dienotvarkę ar atostogų grafiką; artimesni santykiai tarp šeimos narių; galimybė geriau atliepti vaiko poreikius ir geresnė emocinė savijauta - dažnai tai susiję su ankstesniais bendravimo ar mokymosi sunkumais ugdymo įstaigos aplinkoje, kurių neliko ugdantis šeimoje; ugdomas vaiko savarankiškumas ir atsakomybės jausmas – vyresni vaikai gali labiau kontroliuoti savo mokymosi procesą ir veiklas, bei turi laiko ir galimybių skirti daugiau laiko savo interesams; taip pat turi galimybę sustiprinti akademines žinias mokydamiesi jiems patogiu tempu. Apibendrinant galima pasakyti, kad šeimos, pasirinkusios UŠ, žiūri į šį ugdymo būdą kaip į geriausiai atitinkantį jos poreikius - UŠ gali būti labiau individualizuotas, nei ugdymasis mokykloje.

Šio tyrimo dalyvių išskirti UŠ privalumai yra universalūs ir nurodomi užsienyje atliktuose tyrimuose. Išskirta patyčių problema mokykloje atsispindi JAV ir kitose valstybėse darytuose tyrimuose: patyčios, kaip ir neigiama bendraamžių įtaka, yra nereta priežastis rinktis UŠ (Green-Hennessy ir Mariotti, 2023; Qureshi ir Ali, 2022). Taip pat užsienio tyrimai akcentuoja vertybinio ugdymo svarbą ugdant šeimoje bei galimybę praleisti daugiau laiko kartu, kuriant artimesnius santykius su vaikais, nei tai būtų įmanoma, kuomet šeimos nariai susitinka tik vakare (Neuman ir Guterman, 2019; Batts ir kiti, 2024). Tai ypač aktualu religinėse šeimose arba marginalizuotose bendruomenėse (kitatikių arba imigrantų), kuomet UŠ tampa pagrindiniu instrumentu, siekiant perduoti vaikams gimtąją kalbą bei kultūrą (Begum, 2023; Batts ir kiti, 2024). Religinėse šeimose vertybinio ugdymo svarba taip pat gali būti viena iš priežasčių rinktis UŠ sekularioje visuomenėje (Lange ir Liu, 1999). Šio tyrimo dalyvės įvardijo vertybinį ugdymą kaip vieną iš svarbių priežasčių rinktis UŠ - tokiu atveju būtent šeima gali daryti vaikui didžiausią įtaką. Dalyvių buvo įvardijamos šeimos religinės vertybės bei nerimas dėl per didelio lytinio švietimo mokykloje.

Šio tyrimo rezultatai rodo, kad UŠ suteikia laisvę pačiai šeimai nuspręsti, kaip gali atrodyti ugdymo procesas, bei kad kai kuriais atvejais UŠ yra efektyvesnis laiko atžvilgiu, taip pat leidžiantis daugiau laiko praleisti kartu kaip šeima, - tai rodo, kad tradicinė mokykla ne visuomet gali atliepti šiuolaikinės šeimos poreikius būti mobiliems, ugdyti vaiko individualumą bei rinktis alternatyvų gyvenimo būdą (pvz.: dažnai keisti gyvenamąją vietą; norą leisti kartu daugiau laiko, nei vidutinė šeima) bei suteikti pakankamą patogumo ir komforto lygį - kelios dalyvės pabrėžė, kad būtent rytinis skubėjimas ir išsiruošimas į ugdymo įstaigą keldavo didelių sunkumų vaikui ir šeimai. Tyrimai išskiria ir ramesnę dienotvarkę ir galimybę praleisti rytą be skubėjimo; vaikų savarankiškumą ir didesnę įsitraukimą į ugdymo procesą bei galimybę labiau atsižvelgti į konkretaus vaiko poreikius kaip tėvų įvardijamus UŠ privalumus (Qureshi ir Ali, 2022). Akademinei veiklai ugdantis šeimoje dažnai užima mažiau laiko, nei ta pati veikla mokykloje - tą patvirtina ir užsienio tyrimuose užfiksuotos tėvų patirtys (Neuman ir Oz, 2021). Tai, kad palyginus nedidelė dalis laiko mokykloje būdavo skirta konkrečiai mokymuisi ir užduočių atlikimui, o ne bendros tvarkos palaikymui, dažnai būdavo vienas iš argumentų UŠ naudai ir kėlė klausimų apie mokyklos efektyvumą ir kiek iš tiesų laiko skiriama mokymuisi.

Kalbant apie iššūkius, su kuriais susiduria ugdatys šeimoje, šio tyrimo dalyvės įvardijo finansinį aspektą: vaikų ugdymą šeimoje sunku derinti su darbu pilnu etatu standartiniu grafiku. Iš kitos pusės, vienos dalyvės patirtis tam prieštarauja - ji sugebėjo ugdydama šeimoje dirbti gana įprastu grafiku kiekvieną darbo dieną. Visgi dauguma dalyvių sutinka, kad lengviau suderinti UŠ ir darbą, jei yra galimybė dirbti lanksčiu laiku, po pietų ir vakarais. Ugdat šeimoje, dažniausiai pagrindinis ugdytojo vaidmuo tenka motinai (Gaither, 2009; Lois, 2021). Motinos, ugdančios vaikus šeimoje, neretai sumažina darbo krūvį arba visai jo atsisako (Lois, 2021). Kokybinių tyrimų rezultatai atskleidžia, kad kai kurios motinos žvelgia į ugdymą šeimoje kaip galimybę atsisakyti nemėgstamo ir stresą keliančio darbo ir skirti laiką vaikų ugdymui (Neuman ir Guterman, 2019). Šio tyrimo dalyvės apibūdino UŠ kaip darbą, reikalaujantį iš tėvų tam tikro pasiaukojimo, laiko ir pastangų planuojant ir vykdant veiklas, išvykas, pildant ataskaitas, ieškant ir išbandant naujus mokymosi metodus. Lietuvos kontekste ugdyti šeimoje gali būti sudėtinga dėl šio reiškinio naujumo - nėra jau susiformavusių gairių ar ilgametės patirties, tad daug dalykų vyksta bandymų keliu. Kokybiniai tyrimai, atlikti Airijoje turi bendrumų su šio tyrimo dalyvių įvardytais iššūkiais: ugdymą šeimoje kartais sudėtinga derinti su darbu, kai kuriais atvejais gali padaugėti išlaidų; UŠ yra daug pastangų iš tėvų reikalaujantis procesas, kas kartais gali kelti iššūkių ir reikalauja daug planavimo.

Dar vienas iššūkis, su kuriuo susidūrė kai kurios iš tiriamųjų - vaikų socializacijos galimybių organizavimas, planuojant susitikimus su kitomis UŠ bendruomenės šeimomis ir išvykas, ypač jei šeima gyvena atokesnėje vietovėje. Tai nėra retas reiškinys: kitose valstybėse gyvenančios UŠ pasirinkusios šeimos taip pat mini gyvenamosios vietos įtaką socializacijos galimybėms bei poreikį skirti tam papildomą dėmesį (O'Brien, 2014; Romanowski, 2006). Dviejų šio tyrimo dalyvių vaikai, anksčiau lankę mokyklą, po daugiau nei metų ugdymo šeimoje išreiškė norą sugrįžti į ugdymo įstaigą būtent dėl socialinių priežasčių ir bendravimo su draugais trūkumo ir/ar patiriamo diskomforto dėl jaučiamo kitoniškumo. Užsienio literatūroje galima rasti kokybinių duomenų apie šeimoje ugdomų paauglių patiriamą kitoniškumo jausmą, nesidalijant bendrąją mokyklos lankymo patirtimi su dauguma bendraamžių bei kai kuriais atvejais mažesnę socialinę ratą (Neuman, 2020). Tai rodo, kad ugdymo šeimoje patirtys gali būti įvairialypės, ir kai kuriais formalaus švietimo institucijos gali geriau atliepti kai kurių vaikų poreikius, nei UŠ.

Visuomenėje vykstant diskusijoms apie UŠ, dažna tema yra vaikų socializacija ir galimybė ją užtikrinti nesiugdant mokykloje: būtent dėl šio aspekto UŠ yra neretai kritikuojamas (Lubienski ir kiti, 2013). Šis tyrimas išryškino skirtingas socializacijos ugdymo šeimoje sąlygomis aspektus. Ne viena respondentė išreiškė idėją, kad tiesiog nuolatinis buvimas tarp žmonių nebūtinai yra vertingas ir naudingas, o kartais gali būti ir žalingas. Ši mintis išsakoma ir kitame Lietuvoje darytame tyrime apie UŠ: buvimas tarp žmonių savaime nereiškia socializacijos, o ugdantis šeimoje galima rasti įvairių galimybių bendravimui ir socializacijai (Naidaitė ir Stasiūnaitienė, 2023). Besiugdantys šeimoje vaikai turi daugiau galimybių pasirinkti, su kuo nori bendrauti, ir nėra priversti praleisti daug laiko su žmonėmis, su kuriais bendrauti nenorėtų. Visos respondentės pasakojo, kad vaikai užsiima neformaliojo ugdymo veiklomis, bendrauja su giminaičiais ir savo draugais. Kai kurios dalyvės teigė esančios įsitraukusios į UŠ bendruomenės veiklas jų mieste ar regione, tačiau ne visuose miestuose ši bendruomenė veikia ir yra aktyvi. Tėvai taip prisimena savo pačių neigiamas patirtis, bendraujant su bendraklasiais mokykloje, bei įvardija, kad jų pačių vaikai, anksčiau lankę ugdymo įstaigą, turėjo bendravimo sunkumų, tačiau būnant mokykloje neturėjo galimybės atsitraukti nuo situacijos arba apriboti bendravimą. Ne visi vaikai gerai jaučiasi, visą dieną būdami tarp kitų žmonių: kai kurie jautresni vaikai gali pavargti nuo triukšmo ir bendravimo, - šiuo atveju ugdydamiesi šeimoje jie jaučiasi emociškai geriau ir stabiliau. Kadangi daugelis dalyvių pabrėžė, kad UŠ padeda išvengti patyčių, neigiamos ir priverstinės socializacijos, tai rodo, kad tradicinė mokyklos aplinka gali būti pernelyg nestabili kai kuriems vaikams ir nebūtinai yra vienintelis visiems tinkamas ugdymosi būdas.

Kokybiniai tyrimai užsienyje atskleidžia, kad neretai tėvai būtent socializacijos aspektą mato kaip vieną pagrindinių UŠ privalumų. Kaip jau minėta, nemažai UŠ esančių vaikų yra lankę ugdymo įstaigą. Tėvai pastebi, kad būtent ugdymo įstaigoje vaikai dažnai turėjo socializacijos problemų: patyrė patyčias, neturėjo draugų, pavargdavo nuo nuolatinio bendravimo, nes yra labiau linkę į intravertiškumą (Green-Hennessy ir Mariotti, 2023). 2017 metais JAV atliktoje apklausoje 67% tėvų, pasirinkę UŠ, įvardijo su neigiama socializacija susijusius nuogąstavimus kaip pagrindinę priežastį pasirinkti alternatyvų ugdymo metodą (McQuiggan ir kiti, 2017). Tėvai dažniausiai nurodė nerimaujantys dėl mokyklinės aplinkos saugumo ir tinkamumo vaiko psichologinei savijautai; patyčių bei tinkamo moralinio vaikų ugdymo mokykloje. Kai kurie tėvai pastebi, kad vaikų socialiniai gebėjimai pagerėjo pasirinkus ugdymą šeimoje (Medlin, 2013; Qureshi ir Ali, 2022). Kaip ir šio tyrimo dalyvės, UŠ bendruomenės nariai iš kitų šalių žiūri į galimybę pasirinkti, su kuo bendrauti, kaip į didelį privalumą, kuris teigiamai veikia vaikų psichologinę ir emocinę savijautą. Pasak tėvų, UŠ padeda apsaugoti vaiką nuo neigiamos socializacijos, su kuria jis susidurtų ugdymo įstaigoje (Qureshi ir Ali, 2022). Tėvai užsienyje atliktuose kokybiniuose tyrimuose taip pat kalba apie socializaciją UŠ bendruomenėje bei, kaip ir šio tyrimo dalyvės, atkreipia dėmesį į įvairiapusišką socializaciją, kurią gauna besiuogdantys šeimoje vaikai, bendravimi su skirtingo amžiaus žmonėmis, neapsiribojant daugiausiai bendraamžiais. Šio ir užsienyje darytų tyrimų rezultatai siūlo pažvelgti į socializaciją plačiau – mokykla nėra vienintelė vieta, kur vaikas socializuojasi, o kai kuriais atvejais mokyklos aplinka nėra visiškai saugi ir tinkama, tad socializacijos klausimas yra kompleksinis ir turėtų būti vertinamas iš holistinės perspektyvos.

UŠ galima apibūdinti kaip atskirą gyvenimo būdą, keičiantį šeimos kasdienybę ir įpročius, tad tai yra daugiau, negu tiesiog alternatyvi ugdymosi forma. Ugdymas šeimoje formuoja šeimos dienotvarkę, pomėgius, tėvų karjeros pasirinkimus bei dažnai yra visą šeimą įtraukiantis procesas, net jei pagrindinė ugdytoja yra mama. Užsienio literatūroje tėvai, kalbėdami apie savo šeimos patirtį pasirinkus UŠ, dažnai pamini gyvenimo būdo pasikeitimą (Neuman ir Aviram, 2003). Kai kuriais atvejais dar iki vaiko gimimo tėvai linkę rinktis alternatyvų gyvenimo būdą - dažną keliavimą, neturint pastovios gyvenamosios vietos ar gyvenimą bendruomenėse, tad ugdymas šeimoje tampa to tęsiniu (Neuman ir Guterman, 2019). Dalis šio tyrimo dalyvių sąmoningai rinkosi UŠ, dalis apie jį pradėjo svarstyti dėl įvairių išorinių priežasčių (karantinas, vaiko adaptacijos sunkumai), bet beveik visos respondentės nurodo didelę UŠ įtaką šeimos gyvenimo būdui.

Kalbėdamos apie UŠ organizavimą ir struktūravimą, šio tyrimo dalyvės dalijosi savo įžvalgomis apie UŠ ir mokyklinio ugdymo skirtumus: ugdant šeimoje yra daugiau laisvės ir galimybių nebūtinai laikytis priimtinių ugdymosi standartų (pvz.: griežtai struktūruotos pamokos, trunkančios 45 minutes). Panašiomis įžvalgomis dalijosi tėvai, ugdantys šeimoje Airijoje. Dažnai perėję į UŠ, jie mėgindavo laikytis mokyklinio tvarkaraščio ir struktūros, tačiau greitai šios idėjos atsisakė. (O'Brien, 2014). Kaip išsakė šio tyrimo respondentės, UŠ nėra mokyklos pernešimas į namus – tai labiau bendras vaikų ir tėvų projektas; procesas, kuris nuolat kinta. Tėvai, ugdydami šeimoje, yra linkę išbandyti skirtingus mokymosi būdus ir metodus, kol atranda tai, kas geriausiai tinka jų vaikams (O'Brien, 2014; Hanna, 2012), apie tai kalbėjo ir šio tyrimo dalyvės – būtent galimybė išbandyti įvairius metodus ir adaptuoti ugdymosi veiklas buvo iš dažnai įvardijamų UŠ privalumų. Ugdydami šeimoje naudojami skirtingi mokymosi resursai: konsultacijos mokykloje; vadovėliai ir pratybos; išvykos ir edukacijos; resursai internete. Kalbėdamos apie mokymąsi vyresnėse klasėse sunkėjant ugdymo programai, tyrimo dalyvės akcentavo bendradarbiavimą su pasirinkta ugdymo įstaiga, kai kuriais atvejais tampa aktualesnis ir korepetitorių klausimas, tačiau šeimos tai sprendžia įvairiai. Užsienio literatūroje tėvai taip pat nurodo, kad ugdydami naudoja ugdymo planus, vadovėlius ir knygas, konsultacijas su mokytojais bei korepetitorių paslaugas, viešųjų bibliotekų resursus, ekskursijas į muziejus, edukacines veiklas, internetinius resursus bei bendradarbiauja su UŠ bendruomene, organizuojant bendrus susitikimus, mokymąsi, menines bei sportines veiklas (*homeschooling Co-Ops*) (Hanna, 2012; O'Brien, 2014; Rochovská ir kiti, 2023). Galima teigti, kad UŠ yra lankstus ir lengvai individualizuojamas. Šeimos, pasirinkusios šį ugdymo būdą, tuo naudojasi ir siekia atrasti tai, kas geriausiai tinka jų vaikams.

Interviu metu išryškėjo, kad šeimoms, pasirinkusioms UŠ tenka susidurti su neigiamu visuomenės, švietimo ir valstybės institucijų požiūriu į UŠ ir stigmatizacija dėl informacijos trūkumo visuomenėje. Aplinkiniai ne visuomet žino, kas yra UŠ, nors ne visada reakcija į tokį pasirinkimą yra neigiama – kelios dalyvės pastebėjo, kad aplinkiniai tokį sprendimą palaiko arba reaguoja neutraliai, ypač tais atvejais, kai šeimos artimieji ir draugai laikosi panašių požiūrių į vaikų auginimą bei ugdymą. Visgi tyrimo dalyvės yra susidūrusios su aplinkinių nesupratimu ir nepalaikymu, ir netgi pranešimais apie vaiko nepriežiūrą vaiko teisių apsaugą užtikrinančioms institucijoms. Šio tyrimo dalyvės pasakojo apie aplinkinių žmonių nuostatas UŠ bendruomenės atžvilgiu: tenka susidurti su nuomonėmis, kad UŠ pasirinkę tėvai yra asocialūs; ugdymo procesas nevyksta ir šeimoje besiuogdantys vaikai neturi ateities. Panašūs rezultatai randami ir užsienyje atliktuose tyrimuose apie ugdymą šeimoje bei visuomenės požiūrį į jį (Zakarian ir kiti, 2025). Prie

to prisideda populiarioji kultūra: filmų personažai, kurie pagal siužetą yra ugdomi šeimoje, dažnai vaizduojami kaip keisti, prastai prisitaikę prie visuomenės ir itin konservatyvūs, o tėvai, nusprendę ugdyti vaikus šeimoje - pernelyg kontroliuojantys arba prastai prisitaikę prie sociumo (Lew, 2016). Tai kuria stereotipus apie UŠ bendruomenę ir pristato ją kaip itin homogenišką, neatkreipiant dėmesio į egzistuojantį įvairumą (šio tyrimo dalyvės ne kartą akcentavo, kad UŠ bendruomenė yra labai įvairi) bei realias priežastis, dėl kurių tėvai renkasi šį kelią. Medijos dažnai stigmatizuoja UŠ ir kuria visuomenėje populiarius stereotipus, kurie trukdo pažvelgti į reiškinį objektyviai (Hauseman, 2011). Žiniasklaida, kalbėdama apie UŠ, dažnai pasitelkia rezonansą sukėlusius atvejus apie tokias šeimas, kurie kuria neobjektyvų diskursą (Holguin, 2003).

Šio tyrimo rezultatai nurodo, kad šeimos, pasirinkusios UŠ, yra linkusios sudaryti sutartis su privačiomis ugdymo įstaigomis dažniau, nei su valstybinėmis. Valstybinėms mokykloms UŠ yra naujas reiškinys, jo dažnai taiko besiuogdantiems šeimoje mokiniams tokius pačius reikalavimus, kaip ir lankantiems ugdymo įstaigą, neatsižvelgdamos į ugdymo formos specifiką, pvz.: prašydamos per kartą į pusmetį vykstantį atsiskaitymą parašyti iš karto kelis kontrolinius darbus. Valstybinė mokykla siekia kontroliuoti mokymosi procesą, o privačios ugdymo įstaigos šiuo klausimu yra geriau prisitaikiusios bei lankstesnės, dažnai turi atskirą UŠ koordinatorių. Šis ugdančių šeimoje šeimų patirties aspektas yra greičiau unikalus Lietuvai, nes valstybėse, kur UŠ yra labiau paplitęs - JAV, JK, - nėra reikalaujama sudaryti sutartį su pasirinkta ugdymo įstaiga, kitaip nei Lietuvoje. Respondentės taip pat įvardijo valstybės nepasitikėjimą ugdančiais šeimoje kaip problemą ir galimai tobulintiną sritį - į ugdančius šeimoje iš anksto žiūrima, kaip į neatsakingus ir nesirūpinančius vaikais, o privalomi socialinių darbuotojų apsilankymai šeimos namuose gali kelti diskomfortą. Panašus naratyvas sutinkamas užsienio tyrimuose, kuomet UŠ pasirinkusios šeimos susiduria su per didele kontrole ir nepasitikėjimu iš valstybinių institucijų (O'Brien, 2014). Užsienyje atlikti tyrimai rodo, kad kuo stipresnė UŠ kontrolė iš valstybės arba net mėginimai apsunkinti procesą, taip neskatinant rinktis UŠ, tuo išradingesni tampa tėvai, norintys rinktis šią ugdymo formą, net jei tai reiškia riziką pažeidžiant įstatymus (Gofen ir Blomqvist, 2014). Svarbu paminėti, kad Lietuvoje valstybės įsitraukimas į UŠ reguliavimą yra didesnis, nei kai kuriose valstybėse. Didžiojoje Britanijoje arba kai kuriose JAV valstijoje UŠ reguliuojantys įstatymai ir taisyklės yra laisvesni (Carlson, 2020) ir kai kuriais atvejais leidžia šeimoms taikyti nemokyklinimo (*unschooling*) - mokymosi metodą. Tikėtina, kad apie 10% JAV vaikų ir paauglių, besiuogdančių šeimoje, yra ugdomi pagal nemokyklinimo filosofiją (Gray ir Riley, 2013). Kelios šio tyrimo dalyvės paminėjo norą taikyti nemokyklinimą ugdant šeimoje, tačiau šiuo metu tai padaryti sunku

dėl egzistuojančių švietimo įstatymų - Lietuvoje net ir ugdyti šeimoje privaloma pagal bendrąsias ugdymo programas, tad pilnai taikyti nemokyklinimą yra praktiškai neįmanoma.

Šio tyrimo rezultatai rodo, kad daugeliu atveju vaikai aktyviai dalyvauja sprendimo priėmimo ir patys rodo norą ugdytis šeimoje. Taip pat Lietuvoje norint pasirinkti UŠ, vaiko nuomonė apie UŠ yra išklausoma, tad daugeliu atveju tai yra sąmoningas ir gerai apgalvotas šeimos ir vaiko sprendimas. Tai svarbu, nes pačiame tyrime buvo išsakyta idėja apie visuomenės ir valstybės požiūrį į ugdančius šeimoje kaip į neatsakingus tėvus - rezultatai atspindi didelį tėvų įsitraukimą į vaikų ugdymą, bendradarbiaujant su vaikais ir kartu priimant sprendimus pasirinkti UŠ arba grįžti į mokyklą. Tyrimo dalyvių taip pat išsakytas noras skatinti savarankišką vaikų mokymąsi bei veiklų planavimą. Užsienyje atlikti kokybiniai tyrimai rodo, kad vaikai ir paaugliai, besiuogdantys šeimoje, yra įsitraukę į ugdymo proceso planavimą bei vertina šią patirtį, kaip įgalinančią bei skatinančią savarankiškumą ir mokėjimą mokytis pačiam ateityje (Neuman, 2020).

Šio tyrimo rezultatai rodo, kad tėvai, ugdantys šeimoje, skirtingai vertina esamą ir galimą pagalbą iš valstybės ir ugdymo įstaigų: kai kurios dalyvės teigė, kad pagalbos netrūksta, kai kurios akcentavo tokius dalykus, kaip galimą finansinę paramą ugdantiems šeimoje: mokinio krepšelio padidinimą ugdantiems šeimoje arba jo skyrimą tėvams; didesnę paramą privačioms mokykloms, orientuotoms į UŠ, bei papildomų bendro naudojimo prieinamų edukacinių resursų kūrimą. Žvelgiant į užsienio valstybių pavyzdžiui, UŠ pasirinkusios šeimos gali gauti skirtingą pagalbos kiekį. JAV, priklausomai nuo valstijos, galima gauti daugiau arba mažiau paramos ugdant šeimoje: kai kuriose valstijose šeimos turi galimybę gauti finansavimą vaikų ugdymo reikmėms, naudotis valstybinių mokyklų resursais (pvz.: laboratorijomis) bei dalį pamokų lankyti mokykloje (Home School Legal Defense Association, 2025).

Rezultatai išryškino, kad šeimoje ugdantiems tėvams svarbus valstybinių institucijų pasitikėjimas ir parama, tačiau ne kontrolė ir per didelis kišimasis į UŠ procesą. Svarbu, kad Lietuvoje UŠ yra dar naujas reiškinys, ir kaip rodo tyrimo dalyvių patirtys, iš valstybės bei mokyklų nebuvo gauta pakankamai paramos bei gairių, kaip vykdyti UŠ. Lietuvos švietimo institucijos nepateikė informacijos apie UŠ, neruošė ir neapmokė specialistų po UŠ legalizavimo, taigi tėvai turi daug ko mokytis patys. Galima prognozuoti, kad esant poreikiui, UŠ kuravimo ir organizavimo sistema Lietuvoje tobulės ir galės geriau atliepti šeimų poreikius, tačiau tam svarbu juos tirti bei atsižvelgti, priimant sprendimus švietimo politikoje.

6. TYRIMO IŠVADOS

Šis tyrimas – vienas iš pirmųjų bandymų geriau suprasti ugdančių šeimoje motinų patirtis Lietuvos kontekste. Tyrimas parodė, aukštą motinų įsitraukimą į vaikų ugdymą šeimoje ir tai, kad UŠ dažnai yra abipusiu - tėvų ir vaikų - sutarimu atsakingai priimtas sprendimas, bei leido geriau suprasti įvairiapusiškas priežastis, lemiančias šį pasirinkimą. Pagrindinės priežastys buvo susijusios su šeimų poreikiais ir vertybėmis, taip pat vaiko ugdymosi poreikiais ir švietimo sistemos sąlygomis, kurios ne vienodai tinka visiems vaikams. Tyrimo dalyvių patirtys rodo, kad UŠ gali būti geras sprendimas tais atvejais, kai vaikas nesijaučia užtikrintai ir komfortiškai mokykloje, taip pat tuomet kai reikalingas individualizuotas ugdymo procesas. Tyrimo rezultatai taip pat parodė, kad atskirais atvejais tėvai renkasi UŠ kaip alternatyvą privačioms mokykloms, kuomet vaikui reikalinga pagalbos vaikui specialistų pagalba, kaip pigesnę variantą.

Karantino ribojimai taip pat turėjo poveikį kai kurių šeimų apsisprendimui rinktis UŠ, kuris padėjo spręsti tokias su nuotoliniu ugdymu susijusias problemas, kaip nuovargis bei didelis laiko praleidimas prie ekranų. Tai rodo, kad UŠ gali būti alternatyva, esant nepalankioms mokymosi sąlygoms. Kai kurioms šeimoms UŠ karantino metu tapo laikinu sprendimu, o kai kurioms – naujai atrastas alternatyvus mokymosi būdas, tinkamas ne tik karantino metu, bet apskritai. Tyrimo dalyvės suvokia UŠ kaip gyvenimo būdą: sprendimas ugdyti šeimoje daro įtaką šeimos kasdienybei, prioritetams bei laisvalaikiui.

Tyrimo dalyvės pabrėžia, kad UŠ suteikia galimybę rinktis bendravimo ratą ir bendrauti su įvairiais žmonėmis, taip pat ugdyti praktinius gyvenimo įgūdžius bei tvirtas vertybes. Dalis dalyvių pastebėjo pagerėjusią vaikų emocinę savijautą, perėjus į UŠ: tai paaiškinama ramesne aplinka, mažesniu triukšmu, galimybe nebūti visą dieną tarp kitų žmonių, - šie faktoriai svarbūs jautresniems arba SUP turintiems vaikams, kuriuos mokyklos aplinka labiau vargina ir erzina, tad šis tyrimas kelia klausimą apie tradicinės mokyklos aplinkos ir sistemos universalumą ir tinkamumą visiems vaikams.

Nors tyrimo dalyvės džiaugėsi UŠ teikiamu lankstumu, susiduriama ir su iššūkiais: darbinės veiklos bei ugdymo šeimoje derinimas, būtinybė užtikrinti pakankamą vaikų socializaciją, nepalankus visuomenės ir valstybės požiūris. Ugdymas šeimoje reikalauja pastangų ir laiko, tad neretai motinos, tapusios pagrindinėmis vaikų ugdytojomis, atsisako arba sumažina profesinę veiklą.

Pastebėta, kad UŠ pasirinkusios šeimos išbandė įvairius mokymosi metodus ir resursus, tačiau kartais tenka susidurti su griežtais UŠ reguliuojančiais įstatymais ir reikalavimais, kurie ne visuomet atliepia UŠ specifiką. Šis tyrimas parodė ryškų privačių bei valstybinių ugdymo įstaigų skirtumą šiuo klausimu - dalyvės privatus mokyklas įvardijo kaip geriau suprantančias ir prisitaikiusias prie ugdymo šeimoje, palyginus su valstybinėmis.

Tyrime dalyvavusios motinos nevienodai vertino valstybės bei švietimo institucijų paramą ugdant šeimoje. Nors kai kurios dalyvės nurodė, kad papildomos paramos netrūksta, daugelis įvardijo UŠ specifikos atliepimo trūkumą. Įvardyti dalyvių poreikiai skirti papildomą finansinę paramą kaip mokinio krepšėlį arba PSD kompensavimą ugdant šeimoje, mokyklų galimybių dirbti su UŠ bendruomenėmis stiprinimas bei skirti dėmesį prieinamai mokymosi infrastruktūrai.

Rezultatai rodo ugdančių šeimoje motinų poreikį sulaukti daugiau pasitikėjimo ir palaikymo iš valstybės ir švietimo institucijų, tačiau ne perdėtos kontrolės. Dėl UŠ reiškinių naujumo Lietuvoje dalis motinų, pradėjusių ugdyti šeimoje, įvardijo susidūrusios su informacijos trūkumu ir palaikymo stoka iš švietimo institucijų - tai rodo sisteminius trūkumus pasirengiant efektyviai įgyvendinti UŠ Lietuvoje.

6.1. Tyrimo ribotumai

Kokybinė tyrimo paradigma leido išsamiai susipažinti su asmeninėmis dalyvių patirtimis bei požiūriu į UŠ, tačiau, dėl tyrimo specifikos, apriboja dalyvių skaičių. Interviu buvo atlikti tik su motinomis ugdančiomis šeimoje, tad gauti rezultatai atspindi pirmiausia motinų perspektyvą. Svarbu būtų išgirsti ir apie tėvų patirtis, susijusias su UŠ. Taip pat būtų reikalinga atlikti atskirą tyrimą, apklausiant vaikus ir paauglius, ugdomus ar anksčiau ugdytus šeimoje apie jų patirtis – tam labiausiai tiktų kokybinė paradigma, kuri tinkama renkant informaciją apie mažai ištirtus reiškinius dėl dėmesio asmeninėms patirtims ir kontekstui (Hammarberg ir kiti, 2016). Užsienyje atlikti tyrimai apie šeimoje ugdytų žmonių patirtis praturtina žinias apie šį reiškinį bei suteikia svarbių įžvalgų iš pačių reiškinio dalyvių perspektyvos apie jų patirtis besiuogdant šeimoje ir vėliau gyvenime (Hamlin ir Cheng, 2022; SanClemente, 2016).

Nors šio tyrimo dalyvės gyvena skirtinguose Lietuvos regionuose, nebuvo atsižvelgta į šeimų socioekonominę patirtį bei tėvų išsilavinimą bei pastarųjų faktorių sąsajas su UŠ patirtimi, tad

gali būti aktualu išsamiau išnagrinėti šį aspektą Lietuvos kontekste, pasitelkiant tiek kokybinius, tiek kiekybinius tyrimus. Dvi šio tyrimo dalyvės buvo apklaustos vienu metu, tai taip pat galėjo turėti poveikį duomenims.

6.2. Praktinės rekomendacijos

Atsižvelgiant į augantį susidomėjimą UŠ, svarbu kurti tinkamą informavimo bei palaikymo sistemą tiek UŠ šeimos, tiek jas kuriojančioms mokykloms. Svarbus švietimo sistemoje dirbančių psichologų vaidmuo bendradarbiaujant su UŠ pasirinkusia šeima bei ugdymo įstaiga: būti informuotam apie egzistuojančius naratyvus ir stereotipus apie UŠ bendruomenę, bei jų neskatinti; būti atviram bendravimui su šeimomis be išankstinių nuostatų (Carlson, 2020). Svarbu kurti realų kontaktą su UŠ pasirinkusiomis šeimomis, rekomenduojama pasidomėti konkrečiai jų motyvais rinktis šį kelią; šeimos vertybėmis bei požiūriu į vaiko ugdymą (Dennison ir kiti, 2020). Pagalbos vaikui specialistai turėtų būti susipažinę su pagrindiniais UŠ reguliuojančiais įstatymais bei turėtų bendradarbiauti su UŠ bendruomene, kad galėtų atliepti jos poreikius kuriojant šeimas (Carlson, 2020). Taip pat reikėtų atkreipti dėmesį į mokyklas, teikiančias UŠ paslaugą: reikalingas darbuotojų apmokymas, suteikiant reikalingą informaciją apie UŠ specifiką; skatinti neutralų požiūrį ir neįkyraus bei konstruktyvaus grįžamojo ryšio teikimą, bendraujant su UŠ pasirinkusiomis šeimomis. Ugdantiems šeimoje tėvams turėtų būti suteikta galimybė kreiptis pagalbos, susijusios su ugdymo organizavimu bei psichologine šeimos savijauta.

Galimai būtų naudingas kai kurių ugdymą šeimoje reguliuojančių įstatų peržiūrėjimas siekiant stiprinti UŠ prieinamumą ir kokybę Lietuvoje: užsienio praktika rodo, kad lankstus požiūris, kuomet besiuogdantys šeimoje moksleiviai gali dalyvauti ir mokyklos veiklose bei naudotis viešais resursais, prisideda prie UŠ bendruomenės bei švietimo įstaigų bendradarbiavimo bei pasitikėjimo.

Būtų aktualu organizuoti susitikimus ir pokalbius tarp UŠ bendruomenės ir švietimo sistemos darbuotojų bei įstatymų kūrėjų, siekiant dialogo ir geresnio tarpusavio, kuriant ir priimant UŠ reguliuojančius įstatymus, atitinkančius realius UŠ bendruomenės poreikius

LITERATŪRA

- Adeoye-Olatunde, O. A., & Olenik, N. L. (2021). Research and scholarly methods: Semi-structured interviews. *Journal of the American College of Clinical Pharmacy*, 4(10), 1358–1367. <https://doi.org/10.1002/jac5.1444>
- Ahi, B., & Sengil-Akar, S. (2021). Understanding the initial stories of families preferring homeschooling: A narrative study. *Education and Urban Society*, 53(5), 515–535. <https://doi.org/10.1177/0013124520966236>
- Amineh, R. J., & Asl, H. D. (2015). Review of constructivism and social constructivism. *Journal of Social Sciences, Literature and Languages*, 1(1), 9–16.
- Assink, M., Van der Put, C. E., Meeuwssen, M. W., de Jong, N. M., Oort, F. J., Stams, G. J. J., & Hoeve, M. (2019). Risk factors for child sexual abuse victimization: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 145(5), 459–489. <https://doi.org/10.1037/bul0000188>
- Avila, F. D. B., & Molino, J. N. (2024). Breaking free from the social stigma of homeschooling in the Philippines. *Library of Progress–Library Science, Information Technology & Computer*, 44(3), 1–10.
- Bartholet, E. (2020). Homeschooling: Parent rights absolutism vs. child rights to education & protection. *Arizona Law Review*, 62, 1–83. <https://arizonalawreview.org/homeschooling-parent-rights-absolutism-vs-child-rights-to-education-protection/>
- Batts, C., Carrillo Carrasquillo, M. H., Miranda Tapia, O. R., & Bass, L. (2024). “We hold culture in our hearts”: A phenomenological study of Hispanic/Latina homeschool experiences. *Journal of School Choice*, 18(4), 586–608. <https://doi.org/10.1080/15582159.2024.2306247>
- Begum, M. (2023). The pursuit of an effective home-schooling environment for Muslim children. *Journal of Integrated Sciences*, 3(4), 45–52.
- Benin, A. L., Wisler-Scher, D. J., Colson, E., Shapiro, E. D., & Holmboe, E. S. (2006). Qualitative analysis of mothers’ decision-making about vaccines for infants: The importance of trust. *Pediatrics*, 117(5), 1532–1541. <https://doi.org/10.1542/peds.2005-1728>
- Blok, H., Merry, M. S., & Karsten, S. (2017). The legal situation of home education in Europe. In M. Gaither (Ed.), *The Wiley handbook of homeschooling and schooling choice* (pp. 347–372). Wiley. <https://doi.org/10.1002/9781118926895.ch16>

- Bosswell, A. R. (2021). Homeschooling and learners' academic achievement: Evidence from the United States of America. *Journal of Education*, 4(5), 120–134.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Braun, V., & Clarke, V. (2012). Thematic analysis. In H. Cooper, P. M. Camic, D. L. Long, A. T. Panter, D. Rindskopf, & K. J. Sher (Eds.), *APA handbook of research methods in psychology, Vol. 2: Research designs: Quantitative, qualitative, neuropsychological, and biological* (pp. 57–71). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/13620-004>
- Braun, V., & Clarke, V. (2024). A critical review of the reporting of reflexive thematic analysis in Health Promotion International. *Health Promotion International*, 39(3). <https://doi.org/10.1093/heapro/daae023>
- Busetto, L., Wick, W., & Gumbinger, C. (2020). How to use and assess qualitative research methods. *Neurological Research and Practice*, 2, 14. <https://doi.org/10.1186/s42466-020-00059-z>
- Butcher, J., & Bedrick, J. (2013). *Schooling satisfaction: Arizona parents' opinions on using education savings accounts*. The Friedman Foundation for Educational Choice. <https://www.edchoice.org/research/schooling-satisfaction/>
- Carlson, J. F. (2020). Context and regulation of homeschooling: Issues, evidence, and assessment practices. *School Psychology*, 35(1), 10–19. <https://doi.org/10.1037/spq0000335>
- Chandra, Y., & Shang, L. (2019). Inductive coding. In *Qualitative research using R: A systematic approach* (pp. 91–106).
- Chenail, R. J. (2011). Interviewing the investigator: Strategies for addressing instrumentation and researcher bias concerns in qualitative research. *The Qualitative Report*, 16(1), 255–262.
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (3rd ed.). SAGE Publications.
- Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (4th ed.). SAGE Publications.
- Cridland, E. K., Jones, S. C., Caputi, P., & Magee, C. A. (2015). Qualitative research with families living with autism spectrum disorder: Recommendations for conducting semistructured interviews. *Journal of Intellectual and Developmental Disability*, 40(1), 78–91.
- Davis, A. (2011). Evolution of homeschooling. *Distance Learning*, 8(2), 29.

- Dennison, A., Lasser, J., Awtry Madres, D., & Lerma, Y. (2020). Understanding families who choose to homeschool: Agency in context. *School Psychology*, 35(1), 20–27. <https://doi.org/10.1037/spq0000341>
- Department for Education. (2024, February 29). *Elective home education: Autumn term 2023*. <https://www.gov.uk/government/statistics/elective-home-education-autumn-term-2023>
- Digest of Education Statistics, 2021 | IES. (2021). *Ed.gov*. <https://nces.ed.gov/use-work/resource-library/report/compendium/digest-education-statistics-2021>
- Duvall, S. (2021). A research note: Number of adults who homeschool children growing rapidly. *Journal of School Choice*, 15(2), 1–10. <https://doi.org/10.1080/15582159.2021.1912563>
- Edri, A., & Dahan-Kalev, H. (2018). Mothers' perspectives on the division of roles in homeschooling. *Social Issues in Israel*, 26.
- Education Act 1944. (1944, August 3). *Legislation.gov.uk*. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo6/7-8/31/contents/enacted/data.html>
- Fingarson, A. K., Pierce, M. C., Lorenz, D. J., Kaczor, K., Bennett, B., Berger, R., & Zuckerbraun, N. (2019). Who's watching the children? Caregiver features associated with physical child abuse versus accidental injury. *The Journal of Pediatrics*, 212, 180–187.
- Gaither, M. (2008). Why homeschooling happened. *Educational Horizons*, 86(4), 226–237.
- Gaither, M. (2009). Homeschooling in the USA: Past, present and future. *Theory and Research in Education*, 7(3), 331–346.
- Gaither, M. (2021). The history of homeschooling. In *The Wiley handbook of home education* (pp. 5–31). Wiley.
- Gibson, S., Benson, O., & Brand, S. L. (2013). Talking about suicide: Confidentiality and anonymity in qualitative research. *Nursing Ethics*, 20(1), 18–29.
- Given, L. M. (2015). *100 questions (and answers) about qualitative research*. SAGE Publications.
- Gofen, A., & Blomqvist, P. (2014). Parental entrepreneurship in public education: A social force or a policy problem? *Journal of Education Policy*, 29(4), 546–569.
- Golafshani, N. (2003). Understanding reliability and validity in qualitative research. *The Qualitative Report*, 8(4), 597–607.
- Gough, B. (2017). Reflexivity in qualitative psychological research. *The Journal of Positive Psychology*, 12(3), 311–312.

- Gray, P., & Riley, G. (2013). The challenges and benefits of unschooling, according to 232 families who have chosen that route. *Journal of Unschooling & Alternative Learning*, 7(14).
- Green-Hennessy, S., & Mariotti, E. C. (2023). The decision to homeschool: Potential factors influencing reactive homeschooling practice. *Educational Review*, 75(4), 617–636.
- Guterman, O., & Neuman, A. (2018). Personality, socio-economic status and education: Factors that contribute to the degree of structure in homeschooling. *Social Psychology of Education*, 21, 75–90.
- Hammarberg, K., Kirkman, M., & De Lacey, S. (2016). Qualitative research methods: When to use them and how to judge them. *Human Reproduction*, 31(3), 498–501.
- Hamlin, D., & Cheng, A. (2022). Homeschooling, perceived social isolation, and life trajectories: An analysis of formerly homeschooled adults. *Journal of School Choice*, 16(2), 332–359.
- Hanna, L. G. (2012). Homeschooling education: Longitudinal study of methods, materials, and curricula. *Education and Urban Society*, 44(5), 609–631.
- Hanson, J. L., Balmer, D. F., & Giardino, A. P. (2011). Qualitative research methods for medical educators. *Academic Pediatrics*, 11(5), 375–386.
- Hauseman, D. C. (2011). “Nerdy know-it-alls” and “paranoid parents”: Images of alternative learning in films and television programs. *The Journal of Unschooling and Alternative Learning*, 5.
- Holguin, J. (2003). Home schooling nightmares. *CBS News*.
<https://www.cbsnews.com/news/home-schooling-nightmares/>
- Holt, J. (1966). How children fail. *Literacy Research and Instruction*, 6(1), 4–7.
- I-1489 Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. (n.d.). *E-seimas.lrs.lt*.
<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1480/asr>
- Karatsareas, P. (2022). Semi-structured interviews. In *Research methods in language attitudes* (pp. 99–113).
- Labžentienė, L. (2020). *Mokymo(si) šeimoje (homeschooling) kliūtys ir paskatos Lietuvoje* (Magistro baigiamasis darbas, ISM Vadybos ir ekonomikos universitetas). Ugdymo šeimoje asociacija.
https://ugdymasseimoje.lt/wp-content/uploads/2024/11/GALUTINIS_-Magistro-darbas_-Lina-Labzentiene.pdf
- Lange, C. M., & Liu, K. K. (1999). Homeschooling: Parents' reasons for transfer and the implications for educational policy. *Research Report No. 29*.

- Lazard, L., & McAvoy, J. (2020). Doing reflexivity in psychological research: What's the point? What's the practice? *Qualitative Research in Psychology*, 17(2), 159–177. <https://doi.org/10.1080/14780887.2017.14001>
- Lew, J. (2016). Homeschoolers in Hollywood. *Looking in the Popular Culture Mirror*. <https://lookinginthepopularculturemirror.wordpress.com/2016/05/27/homeschoolers-in-hollywood/>
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1988). Criteria for assessing naturalistic inquiries as reports.
- Lois, J. (2021). Homeschooling motherhood. In *The Wiley handbook of home education* (pp. 186–206). Wiley.
- Lubienski, C., Puckett, T., & Brewer, T. J. (2013). Does homeschooling “work”? A critique of the empirical claims and agenda of advocacy organizations. *Peabody Journal of Education*, 88(3), 378–392.
- McFall, K. (2020). Why American parents choose homeschooling. *Filoteknos*, 10, 455–469.
- McQuiggan, M., & Megra, M. (2017). *Parent and family involvement in education: Results from the National Household Education Surveys Program of 2016*. National Center for Education Statistics.
- Medlin, R. G. (2013). Homeschooling and the question of socialization revisited. *Peabody Journal of Education*, 88(3), 284–297.
- Morse, M. L., & Bell, S. M. (2018). Homeschooling: A growing school choice option for meeting special educational needs. *International Journal of Educational Reform*, 27(2), 156–172.
- Nacionalinė Švietimo Agentūra. (2023). *Priemonės mokytojų trūkumui mažinti: kokios galimos jų taikymo naudos ir grėsmės?* <https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2023/05/Priemones-mokytoju-trukumui-mazinti-05.26.pdf>
- Naidaitė, E., & Stasiūnaitienė, E. (2023). Tėvų, ugdančių vaikus šeimoje, funkcijos: Lietuvos atvejis. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 50, 159–171.
- Neuman, A. (2019). Criticism and education: Dissatisfaction of parents who homeschool and those who send their children to school with the education system. *Educational Studies*, 45(6), 726–741.
- Neuman, A., & Aviram, A. (2003). Homeschooling as a fundamental change in lifestyle. *Evaluation & Research in Education*, 17(2–3), 132–143.
- Neuman, A., & Guterman, O. (2019). How I started home schooling: Founding stories of mothers who home school their children. *Research Papers in Education*, 34(2), 192–207.
- Neuman, A. (2020). Ask the young: What homeschooled adolescents think about homeschooling. *Journal of Research in Childhood Education*, 34(4), 566–582.

- Neuman, A., & Oz, G. (2021). Different solutions to similar problems: Parents' reasons for choosing to homeschool and social criticism of the education system. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 34(1), 37–54.
- O'Brien, B. (2014). The experiences of parents who choose to homeschool their children in Ireland: A qualitative study [Master's thesis, Hibernia College].
- Office of the Attorney General. (2020, January). *Constitution of Ireland*. <https://www.irishstatutebook.ie/eli/cons/en/html>
- Oderberg, D. S. (2007). *Real essentialism*. Routledge.
- Pradžia - Oficialiosios statistikos portalas. (n.d.). *Osp.stat.gov.lt*. <https://osp.stat.gov.lt/>
- Qureshi, E., & Ali, M. A. (2022). Learning at home: Exploring the benefits of homeschooling in Pakistan. *Journal of Unschooling & Alternative Learning*, 16(31).
- Ray, B. D. (2017). A review of research on homeschooling and what might educators learn? *Pro-Posições*, 28(2), 85–103. <https://doi.org/10.1590/1980-6248-2015-0009>
- Ray, B. (2018). African American homeschool parents' motivations for homeschooling and their Black children's academic achievement. In *Homeschooling in the 21st century* (pp. 98–123). Routledge.
- Ray, B. D., & Shakeel, M. D. (2023). Demographics are predictive of child abuse and neglect but homeschool versus conventional school is a non-issue. *Journal of School Choice*, 17(2), 176–213.
- Richards, A. S. (2020). *Raising free people: Unschooling as liberation and healing work*. PM Press.
- Rochovská, I., Dolinská, E., Porubčanová, D., & Gažiová, M. (2023). Unschooling vs. classic methods and forms of homeschooling from the perspective of the parents of homeschooled children. *Special Education*, 45–46, 5–20.
- Rodiklių duomenų bazė - Oficialiosios statistikos portalas. (2025). *Stat.gov.lt*. <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=63f9bdb5-d393-43ab-8a80-b83175ceabc9#>
- Romanowski, M. H. (2006). Revisiting the common myths about homeschooling. *The Clearing House*, 79(3), 125–129.
- Saarijärvi, M., & Bratt, E. L. (2021). When face-to-face interviews are not possible: Tips and tricks for video, telephone, online chat, and email interviews in qualitative research.
- SanClemente, J. (2016). *College transition experiences of women who were homeschooled: A phenomenological study* (Doctoral dissertation, Walden University).

- Scarpellini, F., Segre, G., Cartabia, M., Zanetti, M., Campi, R., Clavenna, A., & Bonati, M. (2021). Distance learning in Italian primary and middle school children during the COVID-19 pandemic: A national survey. *BMC Public Health*, 21(1), 1035.
- Silverio, S. A., Sheen, K. S., Bramante, A., Knighting, K., Koops, T. U., Montgomery, E., & Sandall, J. (2022). Sensitive, challenging, and difficult topics: Experiences and practical considerations for qualitative researchers. *International Journal of Qualitative Methods*, 21, 16094069221124739.
- Snyder, T. D., & Dillow, S. A. (2014). *Digest of education statistics 2012*. Government Printing Office.
- State Homeschool Organizations. (2025, March 7). *HSLDA*. <https://hsllda.org/post/state-homeschool-organizations/>
- Strauss, A. L. (1987). *Qualitative analysis for social scientists*. Cambridge University Press.
- The School Attendance (Pupil Registration) (England) Regulations 2024. (2024). *Legislation.gov.uk*. <https://www.legislation.gov.uk/ukxi/2024/208/made>
- U.S. Department of Health and Human Services, Administration for Children and Families, Children's Bureau. (2020). *Child maltreatment 2018*. Prieiga per internetą: <https://www.acf.hhs.gov/cb/research-data-technology/statistics-research/child-maltreatment>
- Valero Estarellas, M. J. (2014). The long way home: Recent developments in the Spanish case law on home education. *Oxford Journal of Law and Religion*, 3(1), 127-151.
- Valiente, C., Spinrad, T. L., Ray, B. D., Eisenberg, N., & Ruof, A. (2022). Homeschooling: What do we know and what do we need to learn?. *Child Development Perspectives*, 16(1), 48-53.
- Watson, A. R. (2018). Is homeschool cool? Current trends in American homeschooling. *Journal of School Choice*, 12(3), 401-425.
- Watson, C. J. (2019). *Perceptions of homeschooling* (Doctoral dissertation). OhioLINK Electronic Theses and Dissertations Center. <https://etd.ohiolink.edu/>
- Watson, A., & Sinha, K. (2023). *Homeschooling: A concise history* – JHU Institute for Education Policy. Johns Hopkins University Institute for Education Policy. Prieiga per internetą: <https://education.jhu.edu/edpolicy/policy-research-initiatives/homeschool-hub/homeschooling-a-concise-history/>
- Williams, T., Mayhew, M., Lagou, M., & Welsby, M. (2020). Coronavirus and homeschooling in Great Britain: April to June 2020. *Office for National Statistics*.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybė. (2020). *V-1405 Dėl mokinių mokymo stacionarinėje asmens sveikatos priežiūros įstaigoje ir namuose organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo*. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.434013/asr>

Zakarian, F., Murphy, N. A., & Fisher, E. S. (2025). Perceptions of Homeschooled Students among US Adult Populations: Implications for School Psychologists. *Contemporary School Psychology*, 1-16.

PRIEDAI

1 Priedas. Informuotas sutikimas.

Asmens informavimo forma

Jūs esate kviečiama dalyvauti moksliniame tyrime, kurio tikslas – išanalizuoti motinų patirtis, ugdant vaikus šeimoje. Surinkti duomenys bus naudojami magistrinio darbo rengimui. Tyrėja: Viktorija Bogdanaitė, Vilniaus Universiteto edukacinės ir vaiko psichologijos antro kurso magistrantė. El. paštas: viktorija.bogdanaite@fsf.stud.lt. Darbo vadovė: dr. Greta Kaluževičiūtė

Tyrimo metu bus atliekamas virtualus interviu, kuris truks apie 35 – 50 minučių, jo metu bus užduodami klausimai apie Jūsų patirtį, susijusią su ugdymu šeimoje. Interviu metu bus daromas garso įrašas, kuris vėliau bus transkribuojamas (perkeltas į tekstą). Transkriptas bus naudojamas tik mokslinės analizės tikslais. Po transkribavimo garso įrašau bus sunaikinti, o visi Jūsų paminėti asmeniniai duomenys (vardai, mokyklų pavadinimai ir pan.) bus anonimizuoti. Visa tyrimo metu surinkta informacija bus laikoma konfidencialia ir naudojama tik tyrimo tikslais. Galutinėje ataskaitoje pateikiama informacija nebus siejama su konkrečiais asmenimis.

Dalyvavimas tyrime yra savanoriškas. Jūs galite bet kuriuo metu atsisakyti dalyvauti tyrime arba pareikalauti, kad jūsų duomenys nebūtų naudojami analizėje.

Iš anksto dėkoju už vertingą pagalbą ir bendradarbiavimą.

Iškilius klausimams galite kreiptis el.paštu: viktorija.bogdanaite@fsf.stud.lt

Sutikimas dalyvauti tyrime

Aš, _____ (vardas, pavardė),
esu informuota apie tyrimo tikslą, eigą, garso įrašymą ir teisę atsisakyti dalyvauti. Suprantu, kad mano duomenys bus anonimizuoti. Savo noru sutinku dalyvauti šiame tyrime.

Data: _____

Parašas: _____

2 Priedas. Teminės analizės būdu išskirtų kodų ir temų sąrašas

UŠ (ne)pasirinkimo priežastys

- **UŠ dėl karantino ribojimų sukeltų pasekmių**

UŠ prasidėjo karantino metu, kai mokytis nuotoliu vaikams buvo sunku (D2)

UŠ dėl kovidų apribojimų mokykloje (D1)

Nuotolinis ugdymas erzina vaiką, mokytoja nesuvaldo situacijos (D2)

nuotolinis mokymas labai vargina vaiką (D1)

Kai kurie žmonės eina į UŠ iš idėjos, kiti iš būtinybės karantino kontekste (D3)

Karantino metu vaikams netiko nuotolinis mokymasis, jie prastai jautėsi fiziškai (D7)

UŠ karantino metu buvo žymiai kokybiškesnis, nei nuotolinis mokymasis, kurį vykdė mokykla (D7)

Per nuotolinį mokymąsi karantino metu vaikai nespėdavo, nes nuolat būdavo atsiskaitymai (D7)

- **Neigiamas požiūris į mokyklą**

Patį turėjau labai neigiamą patirtį, kai mokiausi mokykloje (D4)

mokykloje reikia daryti, ką liepia ir sunku turėti savo nuomonę (D3)

Mokykloje daug triukšmo ir tai vargina jautresnius vaikus (D3)

Mokykla patalpina vaiką į nenatūralią aplinką ir atima prigimtinių smalsumą (D2a)

- **Ugdymo įstaiga nepasirengusi SUP mokiniams**

Darželis nesusitvarko su SUP turinčiu vaiku

Mokykla nebuvo pasiruošusi priimti specialiųjų ugdymosi poreikių turintį vaiką (D5)

Nemažai į UŠ įsėinančių vaikų turi SUP ir neužkrauna papildomai mokyklų, tačiau švietimo sistema to nesupranta (D5)

- **Finansiniai UŠ privalumai**

Vaikui reikalinga mokytojo padėjėja, ir finansiškai šeimai labiau apsimokėjo rinktis ugdymą šeimoje, nei leisti pinigų privačiai mokyklai ir dar samdyti padėjėją (D5)

- **Adaptacijos sunkumai ugdymo įstaigoje**

Vaikas mokykloje jautėsi emociškai blogai, turėjo įvairių psichosomatinių simptomų (D2)

vaikas sunkiai adaptavosi darželyje (D3)

Vaikui nesisekė adaptuotis darželyje, iš dalies dėl to, kad adaptaciją nuolat nutraukdavo karantinas (D5)

Vaikas blogai jautėsi mokykloje, ten buvo per daug triukšminga, vaikui nepatiko atmosfera. (D6)

- **Galimybė tėvams ugdyti vaiką pagal vertybes**

Uš suteikia saugumą nuo perdėto lytinio švietimo mokykloje

Galimybė patiems daryti vaikams vertybinę įtaką (D4)

- **Uš tinka ne kiekvienam**

ne kiekvienam vaikui tinka Uš (D2b)

kai kurie tėvai atsisako Uš; arba vaikai nori grįžti atgal į mokyklas (D2a)

Atėję iš būtinybės į Uš po karantino grįžo į mokyklas (D3)

Vienas iš vaikų po 2 metų Uš nusprendė grįžti į mokyklą (D6)

Dukra grįžo į mokyklą po dviejų metų Uš, nes jai trūko laiko su draugais (D6)

Sūnus po metų Uš išsakė norą sugrįžti į mokyklą (D7)

Vaikams buvo gerai namuose, bet norėjosi būti, kaip visi, būdavo nejauku dienos metu eiti į kiemą, kol kiti mokykloje (D7)

Uš privalumai

- **Artimesni santykiai šeimoje**

atsiranda ryšys su vaiku, nes tėvai įsiklauso į vaiko poreikius (D1)

Pagerėjo santykiai su vaikais (D2)

Šeimos išvykos tampa gilesnės ir turiningesnės, tėvai patys įsitraukia į procesą (D2b)

Uš padeda geriau pažinti savo vaiką ir kurti stipresnį ryšį (D3)

Vaikai yra atviresni suaugusiems (D3)

Buvimas kartu stiprina šeimos santykius ir tarpusavio ryšius (D4)

Uš procesas mamai yra smagus, patinka kartu su vaikais mokytis ir matyti, kaip jie mokosi (D3)

UŠ sustiprino asmeninį ryšį su vaikais (D7)

UŠ yra įdomi kelionė ne tik vaikam, bet ir visai šeimai ir stiprina tarpusavio ryšį (D7)

- **Daugiau laisvės ugdymo procese**

Galime keliauti ir mokytis įvairiose vietose, ne tik namuose (D1)

Galimybė atsikelti, kada nori (D1)

ugdymo procesas nėra statiškas ir yra pritaikomas prie šeimos poreikių (D1)

Vaikas gali pusę metų mokytis tik vieną dalyką, jeigu jam taip patogu (D2a)

Galimybė kūrybiškai žiūrėti į ugdymo procesą (D2b)

Lankstumas planuojant veiklas, atsižvelgiant į savo ir vaiko emocinę būseną (D3)

Galimybė pagal situaciją vykdyti veiklas, prisiderinant prie kasdienybės (D3)

Ugdant šeimoje galima neprisirišti prie gyvenamos vietos (D4)

Laisvė ir mažiau streso planuojant dienotvarkę ar šeimos atostogas (D5)

Dėl šeimyninių aplinkybių reikėdavo dažnai išvykti iš Lietuvos, ir UŠ suteikė galimybę tai daryti ir mokytis bet kur (D7)

- **UŠ planavimo ir efektyvumo aspektai**

Tai, kam mokykloje reikia 6-8 valandų, namuose galima padaryti per dvi (D1)

vaikai nesėdi visą dieną prie pamokų (D2)

ugdantis šeimoje procesai užtrunka trumpiau, nes nereikia laukti kitų mokinių (D2b)

ugdant šeimoje sutaupoma laiko, nes nereikia drausminti visos klasės (D2b)

Iki šiol namų darbų daryti nereikėjo, nes visas akademines veiklas pasidarydavome kartu (D6)

Reikėjo laiko susivokti, kad pamoka nebūtinai turi trukti 45 minutes ir kad ne visada tiek laiko reikia (D7)

UŠ suteikia galimybę mokytis pagal vaiko poreikius (D1)

vaikai mokosi skirtingai ir galima taikyti skirtingus metodus (D1)

šeimoje vaikai mokosi, kas jiems įdomu ir turi galimybę galintis į temą daugiau, nei mokyklinė programa (D1)

Mama vaiką pažįsta ir gali mokyti geriau, nei mokytoja ir jai nereikia valdyti visos klasės (D2b)

UŠ - sąmoningas mokymasis sau (D2a)

Vaikai, besiuogdantys šeimoje, gali mokytis, vedami savo pomėgių (D2a)

UŠ vaiko mokymosi būdai gali greitai keistis (D2a)

Atsižvelgimas į veiklos sunkumą ar lengvumą, fiziologinius ir emocinius poreikius (D3)

UŠ yra emociškai labiau tinkantis jautriems vaikams bei tiems, kurie nėra neurotipiški, dėl mažesnio triukšmo ir ramesnės atmosferos (D5)

Galimybė prisiderinti prie vaiko grafiko, skiriant pakankamai laiko poilsiui (D5)

UŠ suteikia galimybių ugdyti vaikų gyvenimo įgūdžius (D2a)

UŠ suteikia galimybę vaikui tyrinėti pasaulį natūralioje aplinkoje (D2a)

Didžiausias dėmesys dalykams, kurie įdomūs ir kurių prireiks gyvenime (D2b)

Kai kurie geba nuo paauglystės mokytis tai, ko jiems reikia gyvenime ir pradėti savo veiklas (D3)

Vaikas mokosi per praktines veiklas ir patirtį (D5)

Vaikai UŠ metu išmoko mokytis ir atskirti esminę informaciją nuo ne tokių svarbių detalių (D7)

- **Galimybė pastiprinti akademines žinias**

Galimybė labiau remtis ir sustiprinti pagrindinius dalykus be informacijos fono (D7)

UŠ suteikė galimybę pasikartoti ir pagilinti pamatines akademinių dalykų žinias (D7)

Galėjome ramiai užpildyti akademines spragas (D7)

- **Galimybė pačiam susidaryti dienotvarkę**

Lankant darželį vaikui būdavo sunku ryte greitai susiruošti, ko nereikėjo daryti ugdantis šeimoje (D5)

Galimybė reguliuoti dienotvarkę ir pailsėti (D3)

Dienotvarkė priklauso nuo šeimyninių aplinkybių ir vaikų amžiaus ir kiekvienais metais gali būti skirtinga (D4)

Lengvas rytas, ryto rutina baigiasi apie 11val (D4)

Laisvė ir mažiau streso planuojant dienotvarkę ar šeimos atostogas (D5)

Galimybė prisiderinti prie vaiko grafiko, skiriant pakankamai laiko poilsiui (D5)

Galima pakoreguoti planus ir veiklas, jei vaikas neturi nuotaikos ir nori, pvz. eiti į lauką (D7)

Galimybė pačiam derinti savo laiką (D7)

- **Ugdomas vaikų savarankiškumas**

Kai kurie geba nuo paauglystės mokytis tai, ko jiems reikia gyvenime ir pradėti savo veiklas (D3)

Vaikai nusistato tikslą ir patys įsivertina savo pasiekimus (D4)

Vaikai buvo įsitraukę, priimant sprendimą apie perėjimą į UŠ ir patys to norėjo (D6)

Vaiko veikla ir disciplina yra jo atsakomybė (D2a)

Vaikas turi daug pareigų namuose ir yra savarankiškas (D2a)

- **Galimybė kontroliuoti įtaką iš šalies**

nebėra neigiamos įtakos iš šalies (D1)

galimybė pasirinkti bendrauti su bendraminčiais (D1)

UŠ suteikia saugumą nuo perdėto lytinio švietimo mokykloje (D1)

Galimybė patiems daryti vaikams vertybinę įtaką (D4)

- **Mažiau patyčių**

tarp besiuogdančių šeimoje vaikų patyčių yra mažiau (D1)

- **Vaikams patinka UŠ**

Vaikai supranta UŠ kaip privilegiją ir nenori eiti į mokyklą (D3)

Vaikams tinka UŠ ir jie nerodo nori eiti į įprastą mokyklą (D4)

- **Vaikai įtraukiami priimant sprendimą**

Vaikai žino, kad jie turi galimybę bet kada pasirinkti mokyklą arba UŠ (D6)

Vaikai buvo įsitraukę, priimant sprendimą apie perėjimą į UŠ ir patys to norėjo (D6)

- **Geresnė vaiko savijauta**

Vaikas po kelerių metų UŠ yra ramesnis, emocijos labiau sureguliuotos (D5)

Po kelerių metų UŠ užaugo dukros savijauta, ji atsigavo (D6)

UŠ iššūkiai

- **UŠ ir finansai**

Įmanoma UŠ derinti su darbu (D2b)

labai sunku UŠ derinti su darbu pilnu etatu (D1)

Galimybė suderinti laiką, esant lanksčiam grafikui (D1)

Daug laiko skiriama UŠ ir tai sunku derinti su darbu (D3)

Individuali veikla ir galimybė laisvai derinti darbo grafiką (D3)

Tais atvejais, kai abu tėvai nori siekti karjeros, gali būti iššūkis tai suderinti su jaunesnių vaikų UŠ (D5)

UŠ gali būti iššūkis, jei vienas iš tėvų negali nedirbti arba dirbti nepilnu etatu (D5)

Dirbau po pietų ir galėjau tai derinti su UŠ (D7)

UŠ sunku derinti su darbu pilnu etatu, bet jei turi galimybę turėti lankstesnį grafiką, yra kitaip (D7)

UŠ reikalauja papildomų išlaidų būreliams, korepetitoriams, edukacinėms veikloms (D3)

- **Socializacijos užtikrinimas**

Mažesniuose miesteliuose UŠ bendruomenė yra maža ir reikia daugiau pastangų vykdant socialines veiklas (D4)

Reikia įdėti daugiau pastangų, siekiant užtikrinti pakankamą vaiko socializaciją (D3)

Vaikai nepažinojo kitų besiuogančių šeimoje vaikų ir nelabai norėjo su jais bendrauti (D7)

- **Daug darbo vykdant UŠ**

daug ataskaitų pildymo (D1)

UŠ reikalauja iš tėvų pasiaukojimo (D2b)

Laiko mokymuisi išeina mažiau, tačiau daugiau laiko atima pasiruošimas (D3)

Sunkiausia buvo susiplanuoti ugdymo programą ir veiklas (D7)

Ugdant šeimoje lieka nedaug laiko poilsiui (D3)

- **Disciplina ir ribos**

sunkumas užtikrinti discipliną ugdant šeimoje (D1)

Gali būti iššūkis priimti mamą, kaip mokytoją, reikėjo atskirai apie tai pasikalbėti su dukra (D7)

- **UŠ naujas reiškiny**

UŠ Lietuvoje yra gana naujas reiškiny, tad nėra susiformavusios bendruomenės (D6)

UŠ yra naujas reiškiny, ir nei mokyklos, nei tėvai nežino, kas vyksta (D6)

Maža UŠ bendruomenė ir nėra su kuo dalintis resursais ugdant vaikus (D4)

UŠ kaip gyvenimo būdas ir socializacijos šaltinis

- **UŠ kaip gyvenimo būdas**

UŠ kaip gyvenimo būdas ir filosofija, leidžiantis vaikui sekti savo pomėgius ir šeimos vertybes (D1)

UŠ kaip gyvenimo būdas, natūraliai formuojantis aplinką (D2a)

Pasikeičia ritmas, susilieja ribos tarp savaitės dienų, mokymosi ir atostogų (D2b)

UŠ yra nuolatinis procesas, kuris niekada nesustoja (D2b)

Mokymasis savaitgalį arba vasarą (D2b)

Visa šeima užsiima socialine ir bendruomenine veikla (D4)

UŠ yra visos šeimos gyvenimo būdas, į kurį turi būti įsitraukę visi šeimos nariai (D5)

Visai šeimai reikėjo adaptuotis prie perėjimo į UŠ (D6)

- **Socializacija UŠ bendruomenėje**

bendravimas daugiausiai su kitais besiuogančiais šeimoje vaikais (D1)

besiuogantys šeimoje vaikai patys organizuoja susitikimus ir bendrauja (D1)

UŠ bendruomenėje bendrauja skirtingo amžiaus vaikai (D2a)

UŠ bendruomenė yra labai įvairi (D2b)

vyresni raginami mokytis mažesnius (D2b)

Bendravimas su UŠ bendruomene (D3)

Artimas ryšys su kitomis UŠ bendruomenės šeimomis (D3)

Vaikai daugiausiai bendrauja su kitais UŠ šeimų vaikais (D4)

- **Pasirinkimas, su kuo bendrauti**

galimybė pasirinkti bendrauti su bendraminčiais (D1)

Nebereikia eiti į kolektyvą, kur vaikas erzina kitus ir erzinas pats (D2b)

Socializacija mokykloje dažnai yra priverstina ir paviršinė, o šeimos, pasirinkusios UŠ gali pačios rinktis, su kuo bendrauti (D2a)

vaikas gali rinktis, su juo bendrauti ir pasirinkti nebendrauti su tuo, kuo nenori (D2a)

Vaikas gali bendrauti su kaimynais, giminėmis, kiemo draugais ir panašiai (D2a)

UŠ socializacija nėra priverstinė (D3)

Net jei socializacijos yra mažiau, ji yra įvairesnė ir kokybiškesnė (D3)

Galimybė bendrauti su bendraminčiais, nereikia nuolat būti su žmonėmis, su kuriais būti sunku (D5)

UŠ vaikai patiria realų gyvenimą ir santykius su kitais, tačiau jie turi galimybę atsitraukti nuo situacijos, ko vaikai tradicinėje mokykloje dažnai neturi (D5)

- **Socializacija tarp kitų žmonių**

Socializacija vasaros stovyklose (D3)

Bendravimas su giminėmis, draugais (D3)

Išvykos ir dalyvavimas renginiuose (D3)

Vaikai bendravo su savo draugais, seneliais ir kitais giminaičiais (D7)

Visuomenės požiūris į UŠ

- **Teigiamas arba neutralus aplinkinių požiūris**

spaudimo iš aplinkos dėl pasirinkimo nėra (D1)

Šeimos draugai nebuvo nustebinti tokio sprendimo (D5)

Močiutė, matydama vaiką ir sunkią adaptaciją darželyje, suprato, kad UŠ bus geriau tiek vaikui, tiek šeimai (D5)

Kai kurie artimieji tarpusavyje pasišneka apie tokį pasirinkimą, tačiau atvirų konfliktų nekyla (D5)

Seneliai mato, kad vaikas nemažai išmoksta namuose, ir nieko nesako prieš UŠ (D5)

Mokyklos psichologė padaršino šeimą pabandyti UŠ (D6)

Žmonės visada ras, ką galima kritikuoti, bet asmeniškai nesusiduriu (D6)

Aplinkiniai dažniausiai priima tokį gyvenimo būdą (D4)

Šeima palaikė tokį sprendimą (D5)

Aplinkiniai nustebo, tačiau susitaikė su tokiu šeimos pasirinkimu (D3)

Aplinkiniai stebėdavosi, kad turiu kantrybės būti namuose su vaikais ir juos mokyti (D7)

Aplinka yra panašių pažiūrų (D4)

Aplinka yra panašių pažiūrų į vaiko auginimą (D5)

- **Visuomenė mažai žino apie UŠ**

Žmonės mažai žino apie UŠ (D2b)

Žmonėms sunku pamatyti, kad vaiko sėkmė gali būti ne tik mokykloje (D2a)

- **Neigiamas aplinkinių požiūris ir reakcija**

klasiškai mokytojos iniciatyva išmetė iš Facebook grupės, kai vaikas išėjo į UŠ (D1)

aplinkinių nuostata, kad besimokydami šeimoje vaikai nieko neveikia ir neišmoksta, nesugebės gyventi, susirasti darbo (D1)

Nesupratimas ir nepalaikymas iš giminių (D2a)

Visuomenės primetamas jausmas, kad esi kitoks ir kažką darai blogai (D2a)

Atsisakymas bendrauti dėl pažiūrų (D4)

Aplinkinių požiūris, kad UŠ vaikai nieko gyvenime nepasieks (D3)

UŠ ir mokyklos

- **UŠ ir valstybinės mokyklos**

apie sutartį su valstybine ugdymo įstaiga net nesvarstė (D1)

valstybinėms mokykloms UŠ vis dar yra nauja (D1)

pačios valstybinės mokyklos ir mokytojai UŠ vaikus engia (D1)

UŠ šeimos retai nori bendradarbiauti su valstybinėmis mokyklomis (D1)

valstybinės mokyklos neatsižvelgia į situaciją; labai ilgi atsiskaitymai, kurių per vieną kartą neįmanoma parašyti (D1)

Valstybinės mokyklos nesusigauja, ką daryti su UŠ (D3)

Valstybinė mokykla reikalauja, kad mokinys dažnai rašytų testus, tai atima daug laiko ir papildomos informacijos nesuteikia (D3)

Valstybinėse mokyklose mokytojai turi skirtingą nuomonę apie UŠ ir tai apsunkina bendradarbiavimą (D4)

Valstybinėje mokykloje vaikai pajuto didesnę stresą dėl atsiskaitymų (D4)

Apie valstybinę mokyklą nesvarstė dėl neigiamų atsiliepimų iš kitų tėvų (D5)

Vaikas gali mokytis tokiais būdais, kokiais nori, tačiau valstybinė mokykla labai nori procesą kontroliuoti (D5)

Valstybinėje mokykloje didelis spaudimas dėl akademinių pasiekimų ir egzaminų, tai kėlė didelį stresą vaikams (D7)

- **UŠ ir privačios mokyklos**

Teko valstybinę mokyklą pakeisti į privačią, nes privačioje lankstesnis požiūris (D4)

Privačios mokyklos turi atskirą atstovą UŠ, tai supaprastina bendravimą ir lengviau rasti sutarimą (D4)

- **Mokyklos pasirinkimas**

mokyklą rinkosi pagal atsiliepimus (D1)

Ugdymo įstaiga pasirinkta pagal religines vertybes (D3)

Vertybės - pamatinis dalykas, renkantis mokyklą (D3)

Privačios mokyklos UŠ atžvilgiu yra lankstesnės ir daugiau apie tai žino (D3)

Ieškota alternatyvių bendruomeninių mokyklų (D5)

Mokyklą rinkosi pagal atstumą bei ten dirbantį UŠ koordinatorių (D5)

Prioritetas mokykloms, kurių darbuotojai patys ugdo šeimoje (D5)

Svarbu iš mokyklos gauti palaikymą, supratingumą ir laisvę be didelio kišimosi į procesą (D5)

Pasirinkome privačią mokyklą, orientuotą į UŠ ir turinčią mokinio pagalbos specialistų bei gerų mokytojų komandą (D5)

Pasirinkome mokyklą, kurioje pažinojome mokytojus, dėl to komunikacija buvo aiškesnė (D7)

UŠ organizavimas

- **Mama - pagrindinė mokytoja**

Pagrindinė mokytoja yra mama (D5)

Vaikus mokiau pati, nes turiu tam pakankamai žinių (D7)

- **Ugdymasis per skirtingas veiklas**

ekskursijų, edukacijų vaikams organizavimas (D1)

organizuojamos bendros pamokos - užsiėmimai besiuogdantiems šeimoje vaikams (D2a)
Akademinės veiklos integruojamos į kitas veiklas (D2b)
UŠ yra tėvų indėlis, tėvų ir vaikų darbas ir projektai (D3)
4 dienas per savaitę vykdavo akademinė veikla, viena diena skiriama kažkokiai išvykai (D4)
Mokymasis paremtas projektiniais darbais (D4)
Mokymasis per skirtingas veiklas, žaidimą (D5)
Būrelių lankymas struktūruoja laiką (D5)
Daug papildomų vaikų ir edukacijų (D5)
Daug ieškojome mokymosi būdų ir metodų, kas tiktų mūsų šeimai (D6)
Reikiamų temų integravimas į kitas veiklas ir alternatyvūs mokymosi būdai (D7)

- **Mokymosi resursai**

Informaciją galima gauti iš socialinių tinklų ir interneto (D1)
BUP kaip orientyras mokymosi procese (D2b)
Pagal BUP sudaromi metų planai vaikams, kuriuose jie patys gali žymėti, ką išmoko (D3)
Vaikas savarankiškai mokosi, naudodamasis internetu, vadovėliais (D3)
Online platformos yra naudingas resursas, pagal kurį vaikas gali mokytis iš dalies savarankiškai (D4)
Naudojimasis resursais iš vadovėlių (D4)
Kai kuriems dalykams mokytis naudojamosi vadovėliais ir pratybomis (D5)
Vaikai yra daugiakalbiai, tad rasdavau mokymosi medžiagos internete ir kitomis kalbomis (D7)
Daug edukacinių vaizdo įrašų internete, kuriuos vaikai galėjo žiūrėti, jei jiems kas nors neaišku (D7)

- **UŠ skiriasi nuo mokymosi mokykloje**

UŠ nėra mokyklos pernešimas į namus (D2a)
Pradėjus UŠ buvo pereinamas laikotarpis be intensyvių akademinių veiklų (D5)

- **Šeimą įtraukiantis procesas**

UŠ yra tėvų indėlis, tėvų ir vaikų darbas ir projektai (D3)

UŠ metu tėvai patys daug ko išmoka (D4)

Vaikas mokosi iš kitų šeimos narių per bendras veiklas (D5)

Senelių pagalba ir įsitraukimas (D2b)

Ugdant vaikus šeimoje, patys tėvai turi nuolat tobulėti (D5)

Ugdant vaikus teko pačiai prisiminti mokyklinės žinias, bet problemų su tuo nebuvo (D7)

- **Kitų žmonių įsitraukimas ir savarankiškumas**

Tėvai gali ne viską, reikia pasitikėti kitais žmonėmis ir ugdytojais (D4)

Korepetitorių samdymas gali būti labiau aktualus nuo 5-6 klasės (D4)

Vyresnėse klasėse daugiau bendradarbiavimo su mokykla (D4)

Bendros išvykos su kitomis UŠ šeimomis (D5)

Svarbu, kad vaikas neleistų viso laiko tik su savo šeima, o galėtų kažką išmokti ir iš kitų žmonių (D5)

kai kurie vaikai savarankiškesni ir jiems kartais prireikia pagalbos, su kai kuriais reikia sėdėti kartu (D1)

Vyresnieji vaikai daugiau mokosi savarankiškai (D4)

- **Dienotvarkė**

Pirma dienos pusė su vaikais, po to - jų savarankiškas darbas ir būreliai ir mamos darbas (D3)

Lengvas rytas, ryto rutina baigiasi apie 11 val (D4)

Akademinei veiklai apie dvi valandas (D4)

Daug laiko praleidžiama lauke, po 3-4 valandas (D4)

Biblijos skaitymas kiekvienos dienos rutinoje (D4)

Dienotvarkė priklauso nuo šeimyninių aplinkybių ir vaikų amžiaus ir kiekvienais metais gali būti skirtinga (D4)

Dienotvarkė labai priklauso nuo vaiko charakterio (D6)

Sūnus pasiūlė pasidaryti konkretų pamokų ir veiklų tvarkaraštį, nes jam patinka tikslumas (D6)

Akademine veikla iki pietų, į kurią gali būti įtraukiamas maisto gaminimas ir sportas (D6)

Prieš pamokas mankšta arba išėjimas į lauką (D7)

Dalykus mokydavomės pagal vaikų nuotaiką tą dieną (D7)

3-4 valandos intensyvaus darbo, po to - laisvas laikas (D7)

UŠ ir valstybė

- **Valstybės politika UŠ atžvilgiu apsunkina procesą**

Lietuvoje į UŠ išeiti žymiai sunkiau, palyginus su kai kuriomis užsienio valstybėmis (D2a)

JK mokykla ir valstybė mažai dalyvauja UŠ reikaluose, o Lietuvoje valstybė labai įsitraukusi (D2a)

Iš vyriausybės ir švietimo įstaigų nebuvo suteikta gairių apie UŠ, specialistų (D2a)

Nepatogi ir nelogiška dokumentų pateikimo tvarka, norint ugdytis šeimoje (D2a)

Įstatymai sukuria per daug papildomų saugiklių (D2a)

- **Nepasitikėjimas ugdančiais šeimoje**

nepasitikėjimas iš valstybės institucijų (D2b)

Valstybės požiūris į UŠ tėvus, kaip į neatsakingus ir nesirūpinančius vaikais (D2b)

Norėtųsi daugiau pasitikėjimo iš valstybės ir mokyklų (D3)

Valstybė gąsdina ugdančius šeimoje ir žiūri į tokį ugdymą neigiamai (D5)

- **UŠ verčia visuomenę keistis**

UŠ verčia keistis pačia visuomenę ir dėl to yra nepatogus (D2a)

Galima parama

- **UŠ normalizavimas**

Norisi, kad UŠ būtų priimamas kaip vienas iš alternatyvių pasirinkimų (D5)

Pagelbėtų nuoširdus valstybės institucijų domėjimasis UŠ (D5)

- **Daugiau laisvės ir pasitikėjimo**

norėtųsi daugiau laisvės ir galimybės taikyti *unschooling'ą* (D6)

Norėtųsi daugiau pasitikėjimo iš valstybės ir mokyklų (D3)

Didžiausia pagalba yra netrukdyti ir negąsdinti (D5)

- **Finansinė pagalba**

galima pagalba iš valstybės: skirti dalį mokinio krepšelio tėvams (D1)

ugdyti vaikus šeimoje yra darbas, kuris galėtų būti kompensuojamas (D1)

Turėtų būti skiriamas didesnis mokinio krepšelis UŠ (D2a)

PSD apmokėjimas ugdantiems šeimoje tėvams, kurie neturi galimybės to derinti su darbu (D5)

Mokinio krepšelių besiuogdantiems šeimoje sulygtinti su vaikų, einančių į mokyklą (D5)

Mokinio krepšelio skyrimas šeimai gali paskatinti piktnaudžiavimą (D3)

- **Resursų kūrimas**

Būtų naudinga virtuali bazė, kurioje būtų nuosekliai sudėta mokymosi programa ir būtų galima pagal ją ugdytis (D4)

Edukacinių centrų ir užsiėmimų, kuriuos sunku atlikti šeimoje, organizavimas, kur galėtų lankytis visi vaikai (D4)

- **Pagalbos netrūksta**

Jokios pagalbos netrūksta (D3)

Netrūko jokios pagalbos ir resursų (D7)

- **Dėmesys bendruomeninėms mokykloms**

Nenutraukti bendruomeninių mokyklų finansavimo ir jų neuždaryti, nes būtent jos dažniausiai suteikia galimybę rinktis UŠ (D5)

3 Priedas. Duomenų analizės proceso pavyzdys

Tema	Potėmė	Kodai	Ištraukos
UŠ iššūkiai	1. UŠ ir tėvų darbas	Daug laiko skiriama UŠ ir tai sunku suderinti su darbu	<i>Trūkumai tai aišku, finansinis turbūt visų pirma. Nes be to, kad labai daug laiko skiri UŠ, tu arba mažai dirbi arba nedirbi ir</i>

2. Socializacijos
užtikrinimas

Mažesniuose
miesteliuose UŠ
bendruomenė yra maža
ir reikia daugiau
pastangų vykdant
socialines veiklas (D4)

*negauni už tai
pajamų. D3*

UŠ gali būti iššūkis, jei
vienas iš tėvų negali
nedirbti arba dirbti
nepilnu etatu

*Bet vėlgi, dėl
finansinių priežasčių
tai mes išgyvenam,
bet jeigu būtų
problemų, tai būtų čia
iššūkis. Kaip rasti tą
balansą, galbūt
vienas tam tikru metu
dirba nepilnu etatu.
D5*

UŠ sunku derinti su
darbu pilnu etatu, bet jei
turi galimybę turėti
lankstesnį grafiką, yra
kitaip

*<...>jeigu esi
dirbantis žmogus
pilnu etatu, tai tikrai
sunku tai padaryti.
Bet jeigu esi
lankstesnis ir turi
savo grafiką kažkokį
kitokį ir norą, tai yra
kitaip. D7*

*Minusai tai kad
bendruomenė yra
ganėtinai maža
Lietuvoje, ir kai mes
išsikraustėme gyventi
į mažesnę miestą, tai
mes vieninteliai
rajone
homeschooler'iai
buvom, ir poreikis
susitikti, bendrauti
šeimoms vis tiek yra.
<...>tai čia buvo
didelis minusas, kad
mes, na ir vaikai tuo
pačiu, jautėsi kad mes
vieninteliai ant viso
rajono (juokiasi). Ir*

važinėti dažnai iki
didesnių miestų
negalėjom tuo metu
išskirti laiko, nes kaip
tik kitas naujagimis
buvo pas mus. Na,
aišku, teko kurti tas
bendrystes su
einančiais į mokyklą
ir ieškoti, kur kaip
nuvažiuoti, kur kada
turėti tą laiką
socialinio gyvenimo.
D4

3. Daug darbo vykdant UŠ Laiko mokymuisi išeina mažiau, tačiau daugiau laiko atima pasiruošimas

Vaikas galbūt
sugaišta mažiau, bet
tu kaip mama kad
surastum tuos
resursus ir kažką
pasiruoštum, tai turi
pasistengti iš tikrųjų.
Tai čia žiūrint kokį
laiką mes
skaičiuojam, jeigu tą
laiką kurį sugaištą tik
vaikas tada taip. Bet
jeigu bendrai kiek
kaip šeima tu to laiko
skiri, tai yra daug
daugiau iš tikrųjų. D3

Daug biurokratinio darbo

Nes tas ataskaitas
supildyt reikia, tai pas
mane būna, kad
penktadieniais vietoj
penktadienio filmo
sėdžiu apsikrovusi
pratybomis,
vadovėliais, pratybų

sąrašais, ir pildau savaitines ataskaitas, už tris vaikus kol supildau, ką mes veikėm, nes ten dienynus reikia pildyt, tai yra ką veikt. D1

4. Finansiškai UŠ gali reikalauti papildomų išlaidų	UŠ reikalauja papildomų išlaidų būreliams, korepetitoriams, edukacinėms veikloms	<i>Ir dar skiri papildomai pajamų, ar tai literatūra, ar tie patys korepetitoriai ar mokytojai, ir būreliai papildomi, ar dar kažkokios edukacinės veiklos, tai finansai aišku. D3</i>
5. UŠ naujas reiškiny	UŠ Lietuvoje yra gana naujas reiškiny, tad nėra susiformavusios bendruomenės bei gairių	<i>Kadangi Lietuvoje šitas reiškiny yra labai naujas, tai nėra čia tos bendruomenės, kaip aš sakau, susigulėjusios, <...> Bet kol kas čia yra visiškai naujiena, ir iš mokyklų niekas dar nežino, ką tu čia darai. Nei tėvai žino, ką jie daro. Nei mokyklos nesupranta, kas čia vyksta. D6</i>

